

بوسالنىڭ مىندىر جەسى:

باشلانغۇچ.

قرآن و مصحف.

آي باشلارى و بەيرەم كۈنلەرى.

اسلام دىنى.

مەخلەلەردە دىنى تارىخ توغرىدا.

مسجد و عىزالەرى.

و غىبا تەۋەسى.

اسلام دىنى بىندە خاتىرلەر.

غەلىمەشور اسىپنىڭ بىرىنچى جىيەلىشى.

رەسمى قىسىم:

دىن او قۇرغۇغا مەسئەلە قىلىنۇ مەناب.

سەبئىيە دىنىيە نىظار تىپنىڭ خىتاب و

مەراجەتى.

تۈركى خىلقلىرى اوچون قەنەن.

مەكتەپلەرىسى كۈبەيىمۇ و مەسجەلەردە.

اسلام دىنى او قۇتۇ حەقتىدە ۋەتەننىڭ

قەرارى.

استىلا ئى مەزىرە كە دىنىيە نىظار تىپنىڭ قەنەن.

زاشى دىنگە قارشى پىر و پاغاندا مەمۇر.

بەلە و اشى طۇغرى و لار ئىدەر. كە پەننىڭ

مەللا نىچى اسىز دىنىڭ قەرارى.

مەخلە مەنولىلەرى حەقتىدە تار كام يۈ.

سەن ابىضاحى.

دىنىيە نىظار تىپنىڭ حەقتىدە ۋەتەننىڭ

قەرارى.

اسلام

آيدە بىر مەرتىبە چەنەن تۈرغان دىنى، اخلاقى
علمى و فىلسەفى مەخلە.

انسائىلارنىڭ سەھەدىتى خىياتى دىن و دىنىلى
خىيات ابلە بولاچاق.

صاىن ۱ محرم ۱۳۴۲ يىل،
اوغۇست ۱۸۲۴ يىل

ناشى و مەخۇرى: كىشەن تۇرجمان

دینیه نضار تندن بار چا محتسبلر گه.

مرکز اچکی اشلر خلق کامیاساریاتی طرفندان اوتکهن ۱۹۲۳ ییل ۳۰ نچی نو بایر ده تصدیق ایتلگن دینی تشکیلات قانونی بونجه محتسبلک ادارسی دینیه نظارتینه تابع مسله انلارنک ناحیه ده کی دینی اویوشماسی و مؤسسہ صانلا، اچکی اشلر هم عدلیه کامیاساریاتی انلارنک فرمالارینه کوره هر بر اویوشما و مؤسسہ محلی حکومتده قید (ریجستر اویت) ایتلور گه تیوشلی بولغ نلقدان و آتاکدر قید ایتلمه گن محتسبلک ادارسی اگر مختاریتی جمهوریتلر نکر مرکز شهر لر نده بولسا اچکی اشلر خلق کامیاساریاتلار نده، گوپیرنا شهر لر نده بولسا ار گوب ایسپالکومده، کانتون یاکی بویغز شهر لر نده یاکی اولار دا بولسا ار کانتون یاکی اویغز ایسپالکومنده تیز لکده قید ایتولسونلر.
(قید ایتدر گنده محتسبلک ادارسینک رئیس - محاسب - ذک و اعضالاری - مشاور لر - نکر فامیلیهسی، اسمی آتاسینک اسمی یازیلور، بونلارنک دائمی طور ا طور غسان اورنلاری، کورسه تلور، دینیه نظارتی طرفندن بیولگن شهادتنامه لارینک تریخی و نومیری یازیلور ادارهنک کانسله ره سی قایدا ایکنی کورسه تلور. بونلار اوستینه دخی شفاها ایضاح بیور گه لزوم کورسه محتسبلک ادارسی مرکز حکومت طرفندان تصدیق ایتلگن مذکور قانوننک ۱ نچی پاراگرافنک ۴ نچی مادسی، ۱۲، ۱۳، ۱۴ هم ۱۵ نچی پاراگرافلاری بونجه دوام و حرکت ایتدکی آکلانور)

قید ایتدرو ایله هر بر محتسبلک ادارسی اوزینک قایو مؤسسده ویندی تاریخده و نیجه نچی نومیرده قید ایتلگننی کیچکدر میجه مرکز دینیه نظارتینه اعلام ایتسون.

رقم ۲۶۸۸

۱۹۲۴ ییل ۱۲ آغوست.

قصاصی: کشاک ترجمانی.

اش باشقار وچی اوچون: ج. رسولفی.

۱ نچى
مىھرىم
۱۳۴۳ نچى
يىل.

اسلام

ان الدين عند الله الاسلام

۲ نچى
اوغوست
۱۹۲۴ نچى
يىل.

سان ۱

يىل ۱

باشلانغىچ

الله تعالى گەھىمىزنى، پېغمبىرى محمد عليه السلام غە صلات و سلام سوڭىدىنە اللەنىڭ اسمى ايله اوشبو «اسلام» مجلەسىنى نىشر گە كىر شە مىز.

«اسلام» مجلەسىنى نىشر دىن مقصد اسلام دىنىنى صاف حالىدە خەلقىمىز غە آڭ-ئالاقىسىنىڭ دىنمىزنىڭ علوم و فنونىگە و عوموماھىياتىگە مۇناسىبتىنى اچىق كورسەتتۇ، دىنىي تەلىم و تەربىيە دە وخصوصا خىتبە و وعظ لارنى اصلاح دە اماملار غە رەھبەرلىك قىلادۇر.

«اسلام» مجلەسى عالم اسلام دە تانولغان ترقىي پۇرورانە مىسلىك تەقىب ايتەچەك و دىنمىزنىڭ حەقىقىي حىيات دىنىي اولدىقېنى كورسەتتۇ يولنىدە خىدمەت ايتەچەك كىر.

«اسلام» مجلەسى مەركىز دىنىيە نىظارتىنىڭ و ئانىڭ حەزور ئىدائىتى «ئىلمىي شۇراسى» نىڭ نىشر افكارلىغى و تەتقىقاتى دە اوتەيەچەك. شۇنىڭ اوچۇن دىنىيە نىظارتىنىڭ ھەر تۈر-لۈكى مەھمۇس سېرىكولەر لىرى و فرمانلار لىرى شۇلايۇق مەركىز شۇرا لار حەكومەتنىڭ ھەم مەھمۇس حەكومەتلەر نىڭ دىنىي اشلەر گە تەلەپ قانۇن و تەدبىر لىرى مجلە دە دەرىجە ايتەچەك.

«اسلام» مجلەسىدە دىنىيە نىظارتىنى اعضاء لىرى (مفتى و قاضىلار) و لار غە باشقە خىدمەت ئىلمىيەسى ايله تانولغان، علوم دىنىيە و علوم عربىيە مەتخەسسى بولغان ئادەملەر قەلم لىرى ايله اشتراك ايتەچەك كىر.

ومن الله التوفيق وعليه التكلان.

مجلەنىڭ مەسئۇل مەھررى كىشاف تەرجمانى.

قرآن و مصحف

I

قرآن

(۱) قرآن و مصحف نڭ نیندی کتاب ایکانلگی اسلام خلقینه غنه توگل حاتی اسلام دیننده بولماغان خلقلر بڭده کوبلر- بینه خصوصاً علم اوستنده اوطور و چیلرینه معلوم، موندن بیکرمی بیش یللمر مقدم بر وقتده انکتره نڭ باش و شهرتلی بر وزیر ی بوکتاب حقدده اوزلرینڭ ملت مجلسلرینده سوز سویلرگه مجبور بولغان ایدی. درست، وزیر آنی ماقتاب توگل بلیکه ایبهر گهن کشلرینڭ اوز حقلرینی بلولری، حقلریندن کیچمه ولری وانکلپز- لر نڭ مرادلرینه م- وافت ایتمه ولری وشول سببدنده اوزلرینڭ مقصدلری شرق طرفینده اور بار غانلغی حقدده بیک زار لایوب و آچینوب سویله گهن ایدی.

لیکن اش آنڭ یامانلاب سویله ونده توگل بلیکه ملت مجلسنده آنڭ بیک نفوذلی و تائیدرلی بر کتاب ایکانلگیینی اعلان ایتوبده شول سوزنی بتون مطبوعات کوچروب تارانولرینده. بوکون گه قدر موندی بر اش خرستیانلر نڭ اوز دینی کتابلری حقدده بولغانی کو- رلیکنه نی بلنمی. بیک کوپ یامانلاولر

بولما، یامانلانغان نرسه حقدده غنی فائده- سی ماقه اولرغه کوره قات قات آرتق کورلر در. شونڭ ایچون عقللی کشلر بر نرسه نی ماقتاوغه أشقماولری کبک یامانلاوغده أشقملیر. چونکه طوغریدن طوغری ماقتاولر نی آرتدیرلوب سویله و گه و طرفدارلق ایتوگه حمل قیلو ممکن بولغان حالده یامانلاو آراستده کورلوب و بلنوب قالغان ماقتاولر موندی احتما- للردن سلامت بولالر.

طربنا بتعلیض العزول بند کرکم
فنجن بوداوالعدول یواد.

(۲) بوکتاب، انسانلرغه هدایت یو- لینی کورسه تو وسعادت سببلرینی اوگره تو ایچون الله تعالی خسر تندن بیبهر- لگان حرمتلو پیغمبرلر و دینی ایلچیلر- نڭ حاتمهلری بولغان محمد صلی الله علیه و سلم خسر قلمرینه، نادانلق قارانقو- لقلرینده آداشوب یوروچی وضالات صحرا لریندن قوتولو یولینی تسابا الماچی انسانلرینی کونشرو فلاح و صلاح بوللر- ینه توشروب بیبهر و ایچون وحی ایتو- لگان ایدی.

(۳) محمد صلی الله علیه و سلم زامان نندن بوکون گه قدر بولغان مسامانلر بوکتابنی تللری برله اوقوب، کوکللری برله یادلاب و قوللری برله ده کاغدلر گه یسازوب کیلدیلر، اولگی عصرلر نڭ

خلققاری اوزلرندن صوغقار بونلر نده بولغان خلقلرغه اوشبو امانتنی سلامت حالنده تابشروب طور دیلر. اوشبو عادت انشاء الله همیشه دوام اینتور، الله تعالی قاشنده معلوم بولغان زمانه باروب ییتور. کتاب باصلو اصولی عملگه قور یلغاندن صوگقار بوکتاب، الصوغ عالملرنک قار اولری برله اسلام مملکتلر نده هر یل یوزمگلر برله نسخهلر باصلوب طور- الر، بر مملکت باصه لری ایکنچی مملکتلرگه قدر باروب طولالر. قرآن برله طوغریدن طوغری اشلری بولما- غان خریستیان مملکتلر نده قرآن کریم بوکون گه قدر برنبچه مرتبهلر باصلوب تار الی. احتمال بو کونده او- روپننک ایکی اوچ شهر نده باصلو اوست- ندهر.

(۴) آوروپا شهرلر نده اوست او- ستینه قرآن باصلوب تار الوغه و بواش که دهخر یستیان دین باشلقاری برله سیاست آد- ملرینک رسمی توگل روشده گنه بولسه ده مانع بولما اولرینه عرب چوللر نده کون کوروچی بسوی نك، انغان مملکتلر نده گنی قشلاقلرده عمر سوروچی نر لک کتوچی- نك عجیبه نوی اورنلی بولسه ده روسیه ده طوروچی بر مسلمان نك موگا عجیبه نوی اورنلی توگل. اوزارینك تاریخلرینی بلوچی و باشلر نندن اوتکهن ماجرالرینی ایسار نده طوتوچی روسیه ده گنی تورکی قوم اچون موندی اشلر ده گنی سیپلر

معلوم. سبب بلنگانندن صوگقار عجب که اورن قالمی.

(۵) قرآن ننی تمام یادلاوچیلر حقنده اسلام مملکتلرینی سویله و گه حاجت یوق. بزنگ شوشی اوز مملکتلر نده بولغان قرآن حافظلرینی اونلر برله تو- گل بلسکه یوزلر برله صانارغه ممکن. تورکستان مدرسسلر نندن برسی اوز حضور نده ایکیوز آدم نك قرآن یادلاپ اجازت آلورلرینی سویله گنه ایدی.

اگرده خاطر مده باشلش قالماغان بولسه بر تاشکنند شهر نده گنه مگ قدر حافظ قرآن بار دیدیلر.

(۶) «قرآن یادلاو» دیگهن سوزدن مقصود، داشنده بولغان «الحمد لله» سو- ز نندن آخر نده بولغان «الناس» کلمه سینه قدر بولغان نظمینی کورکلندن اوقوب چغارلق بولودر. یوقسه اوچ بیس، جز قدر اورنلر ننی یادلاوچیلر، بر آیت اوقو برله تلهسه گنه قایسی اورن بولسون شوگا بالغاب ایکی اوچ آیت اوقی آلوچیلر کوب بولادر. شول سببدانده بواش گه کر شوچی قارت اماملر آز آراه یادیلر و تر اوچیلر ده ختم ده قیللر. (۱)

(۷) اسلام دنیا س توپهن کیتکهن

(۱) نسب علمینک علامه سی بولعان هشام بن محمد بن السائب الکلبی نك: «اوچمندن آره- تقان سا قالمنی کیسکان وقتنده اونو توب توپندن کیسوب قویدم، اما اوچ کونده بتون قرآن ننی یادمه آلا آلم، دیب سویله گاندلگینی و فیات الاعیان ساحبی ذکر اینتور (ج ۲ بیت ل ۱۹).

برونچی وحی حقننده بر ملاحظه

(۱۰) قرآن کریم بسر بولی بتون کتاب روشننده بولوب توگل بلکه احتیاج توشو وهرکون بولوب طورغان حادثهلر حقننده حکم بیان ایتو بولی برله تورلی وقتلرده ناز اوروشده کیلوب طوردی و شولا ایستوب نبوت مدتنده تمام بولدی.

(۱۱) آدم بالالری هیچ نرسه بامه گانلری حالده ضعیف واقندار سز بو- لوب دنیاغه کیبله لر و صوگنندن آز او- سملر و کوچ حاصل ایتهلر. عقل و آکلری آرتو، علم تحصیل ایتولری و معیشت بوللرینی اوگره نولهری ده شوشی روشده تدریج و آقرونلق برله اوسهر. یحاروم دنیانی اوزینه ایپهر ته چک و دنیا بوزولغان کون گه قدر دوام ایته چک بولغان اسلام دینینک اعلان قیلنوی و خلق آراسینه تارالوی اشبونشووارتقا همده تکامل قانونینه تابع بولوی لازم و طبیعی بر- اش. طبیعی اش ایچون دلیللر کیترو گه ووجهلر بیان ایتوگه حاجت بولماغانا قن «قرآن، نی ایچون شول قدر اوزون وقتلرده تارالوب کیلیدی ونسی ایچون بیتون کتاب حالنچه اینیدی؟» قیلنندن سؤال لرغه جواب بیر وگه حاجت بولماسه کیرمک.

و عیتلرنک آیاق آستلرنده ایزلگهن بر وقتنده اسلام ولایتلرنده گی مسلمانلر قرآن کریم حقننده بو قدر اعتنا قیلسلر و موگا اهمیت بیرسلر شول مملکتلرده دین دریاشی شاولاب طورغ. ان و علم اهللرینک حرمتلری عرشلرگه کوتهر- لگان وقتلرده قرآن حقننده اعتنا قیلنوناک نی درجهده بولغانلغی اوز اوزندن بلنو- رگه تبوشلی.

(۸) ایمان شرطی رساله سنده «قرق فرض» اسمنده گی تور کیچه بولمئی یادللی آلمی یوروچیلرنک هفتیک ده گی اوزون سورهلر نی بیگل بیکنهلری کورلهر ایندی. احتمال که موندی اش: «ولقد یسرنا القرآن للذکر فهل من مدکر» (القمر ۱۷) خبرینک مصداقیدر.

(۹) رسول الله حضر تلمینک اوز زمانندن باشلاب بوکون گه قدر شوشی درجهده اعتنا ایتولگهن و اهمیت بیرلگهن یادلاوچیلری ده بیر یوزنده هر وقت یوز مکلر برله صانغان کتابینک بر گنه کلمه سینی حتی که پرته حریفنی بولسون اوز گرتو ممکن بولماسا کیرمک بواش موگا قدر بولمادی، موفندن صوگ بولماز- لغی ده الله تعالی نک: «ناحن نزلنا الذ- کرواناله لحافظون» (الحجر ۹) دیگهن قط- عی خبر نندن معلوم.

صبرلى، عفيف و تواضعلى، اورالوچان
مرحمتلى و ثباتلى، مشركلرنك ته
ريلر ينى دشمن كوروو شعر سو بلسه و نى
يار اتماو قىلنندن بعض بر صفتلر ده غنه
ايدى.

(۱۵) محمد صلى الله عليه وسلم اوزينه
ايرشكان قنر برله، يراق باباسى ابرا-
هيم پيغمبر بولنده طور ادر و ايسكى
مئلر ده يولغان زاهدلر قىلنندن بعض
وقتلر ده شهر دن و انسانلردن عزلت
ايتوب عبادت قىلوب وقت اوتسكاره در
ايدى. عبادتى احتمال كه فيكر لهو، و او-
زينك و باشقهلرنك بو دنيانغه قاي اور-
نلردن كيلوب ده قايسى اورنلر غه بارا-
چقنى، شوشى ايسكى اراده نيندى اش
برله شغلله نو تىوشلكنى اويلاودن عبارت
بولغاندر. هر حالده بو عبادتلرنك روشى
آچق معلوم تو گل.

(۱۶) مسجد حرامدن جهيهو بارو-
چينك بر ساعت قنر وقت اوزدر اراق
مسافه ده، مكه دن تون طرفنده و «منا»، غه
باروچينك صول ياغنده قالا طورغان و
اسلام كيلگاننندن صو ك ده، «جبل نور»،
ديب مشهور بولوب كيتكان «حراء»، اسملى
تاوده عبادت برله وقت اوزدر عاننده
برنجى مهرته به فرشته كور ليدى و:
«اقرا باسم ربك الذى خلق خلق الانسان
من علق اقرا وربك الاكرم الذى علم بالقلم
علم الانسان ما لم يعلم»، ديب محمد صلى-

(۱۲) مصحف شريف، اينو ترتيبى:
برله تو گل بلكه رسول الله صلى الله عليه
وسلم طرفندن او گره تلگان و قوشلغان
اسلوب برله ترتيب ايتولدى و شول
سببده الك صو ك اينگان بعض بر سو-
ره لرك و الك اينگان بعض برسورهلر
و ايتلر صو ك قوبولدى.

(۱۳) فاتحه، انعام، صوف، مرسلات،
لم يكن، كوثر، مسد، اخلاص قىلنندن
بعض برسورهلر شول حاللر نده اينديلر
و آرتدر لمديلر اما بعض برسورهلر
باشده قسقه روشده اينگان بولسه لره
صو ك اينگان ايتلر قوشولا بارلوسينندن
اوزون سورهلر بولوب كيتديلر. اكره
صو ك نندن اينگان ايتلر قوشولوب طور لسه
ايدى كوثر، نصر سورهلرى ده اوزون بو-
لورلر و صو ك اينگان ايتلر قوشولمى
قالغان بولسه ايدى بقره سورهمسى بو قنر
اوز ايمانغان بولور ايدى.

(۱۴) رسول الله حضرتلرينه پيغمبر-
لك كيلو، قران اينه باشلاو برله بر وقتده
بولدى. بو وقتده رسول الله حضرتلرى
اوزينك طوغان اوسكان اورنى «مكه»،
شهرنده بولوب قىرق ياشينه يسيپكان،
عائله و اولاد صاحى بولوب عادتى ادملر
اراسنده و شونلرنك ده برسى بولوب
عمر سورگان ايدى. باشقهلردن امتياز
ايتكان و كوزلر گه كورنساگان اورنى ده
گوزل خلقلى، درست سوزلى و امانتلى،
خاش سويله و ده ن صاقلانوچى، حلليم و

و «قلم»، برله باشلانو اسلام دینینک دوامی و بقاسی ده قلم برله علم گه موقوف بولونی بئدرسه کیرهک. سوزنک قسقه. سی شول: قرآن کریمنک موضوعسی و اسلام دینینک ده اساسی الله تعالی گه بنده چیلک آیتو و علم، اوقو و قلم دن عبارت بولاجغی برنچی وحی و برنچی آیتدن معلوم.

۲۰. قرآن کیله باشلان و اسلام دینی اعلان ایتولساگان کونده گی «مکه»، نی بو کونده گی اوقو، اورنبورغ، تاشکنند، سمرقند، خوقند و قازان قیبلندن شهر. لر گه توکل بلکه ایدل اوستندگی «دورت اویلی»، و تیموریول بوینده غی دوله کان، اوللرینه قیاس قیلورغه ده یارامی. مونده بو کونده عبرانی تلمنی ترجمه قیله آلورلق بعض بر آدملر بولسه بولغاندر، قلم دیگن نرسه احتمال که استعمال ایتولسه ایتولساگله گهنر. اما بو کونده گی معنا برله اوقو و قلم دیگن نرسه لرنک عمل گه قویلو توکل حتی خیال گده کیلمه وی، مکتب مدرسه لرنک بولماوی معلوم. مو. نلرغه احتیاج ده بوق ایدی (۱). بو کونده محیط دکیزی اوطراونده دنیاغه قاتناشمی دعیشت ایتوچی بر اول خلقی ایچون یازو هم ده قلم کیرهک بولماسه مکه خلقی و حجاز ده طور وچیلر ایچون ده حال شوشی منوالده ایدی. چونکه «مکه»، و «حجاز»،

(۱) «عنوان العبر فی المبتدا والخبیره»
قارالون. ج. س. ۲۰۴.

الله علیه وسلم گه خطاب ایتدی (۱)..
۱۷. برنچی مهرنیه اینگان ورسول. الله حضرتلرینه توبه ب سوبله نگان بو بیش آیتده اوقورغه قوشولا، اوقو ایچون الله تعالی اسمندن یاردم صوراو بولور. غه کیره کلک بلدرله، اللهنک بیک حرمتلی بر ذات ایکانلگی بیان ایتولنه. شول الله بنده لرنی ترییه ایتوچی و کمالات گه پیئتشدروچی هم ده بلمه گان نر سه لرنی انسانلرغه بلدروچی بولوینی اگلاتولناه.

۱۸. قرآن کریم، «اوقو»، و «علم»، سوزلری برله باشلانغان کیک اسلام دینی ده «اوقو»، «علم»، هم ده «ب»، (ترییه) و «قلم»، هم ده «تعلیم»، سوزلری برله باشلا ندی. شونک ایچون اسلام دینی برله علم آراسنده بر لک حتی که ملازمت یار. مولر بر برندن آیرلمیلر و آیرلورغه یارا. میلر دیسه که ده مبالغه بولماز. حاتون آلو، ناماق طوینرو برر تورلی طائفه گه آچو ایتو و بر آدم گه اییه رو سببیلی اسلام دینندن یازغان کشیلر بولغا لاسه ده علم حاصل ایتو و فن بلو سیمیندن اسلام دینندن یازغان کشی ترجمه، حال کتابلرنده کورلمی.

۱۹. برنچی وحی «اوقو»، «علم»،

(۱) اوقورغه قوشودن اوقولاچق بر نرسه بولو لازم. شونک ایچون بو «افرا»، جمله سینک تقدیری «افرا مانزل الیک» یا که افراد ایوحی الیک، و یا که «افرانو مبرقرا. مته» قیبلندن جمله لرن بررسی بولورغه تیموشلی.

اوزی ده او طراو حکمنده ایندی. شوشندی زمانده و شوشندی بر اورنده او قو هم یازو برله اشی بولماغان بر ذات واسطه سی برله او قو، یازو، قلم، تر بیه و آله حقنده غی سوزار برله فرمان کیلوا همیتسز صاالمازغه تیوشلی.

(۲۱) اوشبو برنچی وخی سوکنده بر قس و قتلر وخی کیسلوب طور دی. یو وقت "فترت وخی زمانی"، دیب تعبیر

ایتولنده در. شوندن صوگ مدثر، مزمل قبیلندن سورملر ایندی و هر بر احتیاج بولو برله آن و کوپ آیتار کیلوب طور دی. شولای ایتوب یکر می اوچ بل قدر مدتده بتون قرآن تمام بولدی و اسلام دینی کامل رهوشده تبلیغ ایتولدی. (بتمه دی).

رخا الدین بن فخر الدین.

آی باشلاری و بیره م کونلهری.

۱

بزه آی باشلاری و دینی بیرم ملرنی بیلگه لوده دینییه نظارتی طرفندهن رصدخانه لردن آنغان معلوماتکه قاراب توز لگهن جدول "دستور العمل"، توتلور دیب بر نیچه دینی تدو له رده قرار بیز لگهن بولسه ده دنوز بو قرار عمومی روشده عملگه قویلوب یته آلمی. هر یلده رمضانغا گرو چفوده و باشقه بیرم ملرده آزمو کوبهو اختلاف بولوب کیله. اوشبو ۱۳۴۲ نجی یلده ده دینییه نظارتی جدولنده رمضان باشی شنبه، عید فطر دوشنبه کون دیه کورسه تولگهن حالده نادر بولسه ده جمعه و یکشنبه روزغه کرو. چیلر، عید فطر نی یکشنبه ثوقو چیلر بولغالادی.

عید و بیرم کونلهری دینی عبادت وقتی بولو ئوستینه اجتماعی و حیاتی

جهتده ده بیوک اهمیتنی حائز بولغان بو زمانده، بر عائله ناک اعضالاری تورلی اورنلرده و تورلی مؤسسسه و کار خانه لرده خدمت ایتکن، یوللار ناک کوبلگی یکلگی سببندهن الوغ ولایتلر بر شهر حالته کیلگهن بو وقتده اهل اسلام آراسنده بویله اتفاقسزلق غایت کوگلسنر حالله رگه سبب اولچاغی بیانده ن مستغنیدر. آگلاشلووینه کوره بو اتفاقسزلق ایکی تورلی سببده ن تووا:

برنچسی جدولده شعبان آیی، رصدخانه لردن آنغان معلوماتکه بنا ۲۹ ده ن حساب قیلنوب رمضان باشی بیلگو له نگهن بولسه بعض اماملر "صوموا لرؤ یته وافطروا لرؤیه فان غم علیکم فاکملوا عدة شعبان ثلاثین یوما"، حدیث شریفنی ظاهر نچه آگلاب "رمضان آیی کورلمه سه شعباننی اوتوز کونگه تولترو تیوش،"

ديه بر کون کيچگوب روزغه کره لهر و بر
کون کيچگوب عيد اوقيلار.

ايکنچی سی شعبان یا ده رمضان
اینی جندولسه کورسه تولسگن دن بره
کون الک کور و حقنه ضعیف خبر وضعیف
شهادتله ننی بعض اماملر قبول ایستوب
رمضانغه بر کون آلدان کره لهر وشول
کرولرینه بنا قیلوب تکمیل رمضان ایله
بر کون آلدان عيد فطر اوقيلار.

II

اختلافه منشأ بولغان اوشبو ایکی
سببدهن رنجسی حقنه توینده گی ملاحظه
لار منی عرض ایتم: رمضان آینده روز نه نك
فر ضلعینه دلالت ایته کن نص و آنی موجب
بولغان دلیل الله تعالی نك: «فمن شهد منكم

الشهر فليصمه» (بقره: آیه ۱۸۵) قول کریمدر.
تفسیر و اصول کتابلر نده بیان اینلوگه دوره،
شهود شهر نك معناسی سفر و مرض کبک
روزه ننی اسقاط قیلا تورغان عذر بولما.
غان حالده رمضان آیینه حاضر بولودر.

آیت کریمه نك افاده سیننه بنا بر
کشیکه نینده ی بول بلهن بولسه ده، شهود
شهر ننی علم نابلسه، رمضان روزه سی
فرض بولا.

اوشبو آیت کریمه گه موافقت ثو-
چون بولسه کیره ک شمس الاثمه السر خسی،
معی الدین ابن عربی، امام غزالی و باب

شهدلر رسول السلفه نك «صوموا لرؤیته
واقلروا لرؤیته فان غم علیکم فاکملو عده
شعبان ثلاثین یوما، حدیث شریفنده گی

رویتدن حقیقی رؤیت مراد تو گل،
بلکه شهود شهر ننی علم مراد دیکه نلهر.
استاذ شهاب الدین المر جانی ده «حق-
المعرفه» اسملی کتابنده «حدیث ده گی
رؤیت لفظندهن حقیقت رؤیت مراد تو گل
بلکه شهود شهر گه دلیل قائم بولومراده،
دی و بوکا فقها نك شهود شهر ننی علامت
وقرینه لر بله ننگه بله آلا تورغان
مطبوره ده گی (پیر آستنده سی چوقرده)
محبوسکه روزه فرض دیبولهرن و شونك
کبک بر نیچه مسئله ننی شاهد ایته.

دخی اصول فقه نقطه نظر نندن
قاراغانده ده حدیث ده گی رؤیت لفظندهن
حقیقی رؤیت اراده قیلتماسقه تسبوش،
یوقسه خبر واحد ایله نصغه زیاده قیلو
ظنی دلیلنی قطعی دلیل گه ترجیح ایتم
لازم بولا، بو البته درست تو گل، ایمدی
حدیث ده گی «لرؤیته»، دهن حقیقی رؤیت

مراد بولمیچه شهود شهر ننی علم مراد
بولغاچ فان غم علیکم فاکملو اعد شعبان
ثلاثین یوما، هیچ بر طریق ئیله شهود
شهر ننی علم حاصل بولماسه شعبان ننی اوتوز
کونیکه، تولتر گره، معناسنده بولا، بو، بر،

البتته، شارع حکمینک حکمتنه ایث موافق بولغان تفسیر صوگه غسیدر. بو تفسیر گه بناا حدیث شریف اولگی روا- یته گگی حدیثنک تکرار یغنه بولمیچه یا کما معنی نی افاده قیلغان بولادر.

دخی شیخ معنی السنه البغوی نك شرح السنه ده ابن سریح ده نقل ایتدی کی تو- یته گگی سوزی اوشبو صو گگی تفسیر نی تقویه ایتهدر.

«قال ابن سريح رحمه الله فأقتر والله خطاب لمن خصه الله تعالى بهذا العلم وقوله فأكملوا العدة خطاب للعامة» (*)

شولایوق شیخ تقی الدین العیدنک «احکام الاحکام»، اسملی کتابنده غی ایشوسوز یته بونی تاکید ایتهدر.

«استدل لمن قال بالحساب في الصوم»

بقوله فأقتر والله فإنه امر يقتضي التقدير، (**)

دخی بو مسئله حقنده استاذمر جانی حضرت تلهری، «حق المعرفه»، ده اوشبو

(*) حدیثنه گگی «فأقتر والله» اللہ تعالی بو علم بلهن (حساب علمنی بلهن) حاصلان کسه لر گه، اما «فأكملوا العدة»، سوزی عامه حلقه عه حتابدر.

(**) روزه ده حساب بلهن عمل درست دیوجیلهر فائده سینه پیغمبرنک (س. عم) وفاد قهرواله، سوزی بلهن استدلال ایتله؛ چونکی بو، حساب بلهن تقدیر قیلر نی اقتزاه ایته تورغان امر دهر.

ایکنچی بو حدیثنه «فأكملوا عده شعبان ثلاثین يوماً»، روایتی بولغان کبک «فإن غم عليكم الهلال فأقتر والله»، روایتی ده بار. حدیثنه گگی اوشبو، «فأقتر والله»، گه علماء بر نیچه تورلی معنا بیر دهر. موننی «فأقتر والله تمام العدة ثلاثین يوماً» (*) دیب تفسیر ایتوجیلهر بولغان کبک، امام احمد بن حنبل حضرت تلهری و باشقه باعضار «فأقتر والله تحت السحاب» (***) دیب تفسیر ایتکنلهر.

شونک ئوچون آرا لیله الغیم نك کونن (یعنی ۲۹ نچی شعبانده آی کور-

نمسه، شونک ایرتسون) رمضان دن دیب روزه توتونی جائز کورلر. امامام نووی نك صحیح مسلم شرحنده ابن سریح دن نقل ای- تووینه کور سلف دن مطرف بن عبد الله بن الشخیر، ابن قتیبه

و باشقه لار بو «فأقتر والله»، گه «فأقتر والله

بحسب المنازل بالحساب»، (***) دیب معنا بیر گه نلهر.

(*) آکا سانک تمامی بولغان اوتوز کوننی تقدیر ایتکز.

(**) آنی بولوت آستندهر دیب فرز ایتکز.

(***) آنی حساب بو نیچه منزل لری اعتباری ایله تقدیر ایتکز.

بیلگوله و ده حساب بیلن عملنی عمومگه تکلیق ایتمه سه بو، حساب دقیق بر فن بولوب عامه خلقه آنی بلو آغر یولاچا غندن فقط امتکه یگللک توچوندر. یوقسه آی ویولدر لرنک قطعی سیر و حر کتینه بنا قیلنغان حسابنی شریعت انکار ایتو احتمالی یوق.

بلسکه الله تعالی نك «وَقَدَرَهُ مَنَازِلَ

لَتَعْلَمُوا عَدَدَ السِّنِينَ وَالْحِسَابِ»، لسوره یونس آیت ۵) قول کریمی شریعت اسلامییه حسابنی اعتبار قیلغانلقه دلالت ایتته. شونلقدن سلف دن بایتاق ذاتلر دلیل شرعی دن آگلاولاری واجتهاد لری نیتیه سنده حساب بیلن عملنی جائز بلسکه لازم کورگه نلر.

ایمدی بونلر دن هم یوقاریده مذکور «فأقدر والله، تفسیرنده مطرف بن عبدالله ابن قتیبه ابن سریج، تقی الدین العید لردن کوچر لگن سوزلردن آگلا نادر که، شریعت اسلامییه حساب بیلن عملنی عامه ناس عه الزام ایتمه سه ده بو توغروده خواص غه خطاب قیلوب حساب برله عملگه ترغیب ایتکرت.

دخی حساب قطعی بر فن بولو اوستینه اهل رصدنک حسابلارینک در ستلگی کسوف و خسوف حقنده غی حساب و خبر لری دقیقه سینه قدر درست چغووی ایله حسابقه اهل بولماغان کشیلر گه ده معلومدر.

فکرنی بیان ایتته: رمضان آیینی کورو یا که شعباننی اوتوز کونگه تولتر و بولار برسیده روزه عبادتنده مقصود بالذات توکل، بلسکه شهود شهرنی و روزه وقتی یتونی بلو گه وسیله گنه، نه گهر باشقه طریق بیلن شهود شهر بلیسه، شبهه سز آلردان مستغنی بولونا، نناکه الله تعالی نك «إِذَا نُودِيَ لِلصَّلَاةِ مِنْ يَوْمِ الْجُمُعَةِ فَاسْعَوْا إِلَى

ذَكَرَ اللَّهُ»، قول کریمی بیلن جمعه کوننده جمعه غه اذان ایتولگه نندن صوگ، فرض عبادتنی اوتو گه وسیله بولغانلغی توچون، ذکر الله غه سعی فرض؛ اما بر کشی جمعه فرض بولودان (وقت کوردهن) نلسک مسجدگه بارغان بولوب، شونده نمازنی اداء ایتسه، مقصود بولغان عبادت نقصانسز حاصل بولا؛ وسیله بولغان سعی نی قویغان توچون بو آدم هیچ گناهلی بولمی شول قبیلدهن نیندهی بولسه ده باشقه طریق ایله رمضان باشی بلیسه، وسیله بولغان شعباننی ا کما گه حاجت قالمی.

اوشبو ایکی تورلی وجه گه بنا قطعی بولغان حساب بیلن رمضان باشی بلیسه (شهود شهرنی علم حاصل بولسه) شعباننی اوتوز کونگه تولتر و لازم بولمیدر.

III

ایکنچی سبب حقنده اوشبو ملاحظه لر منی عرض ایتهم:

شریعت اسلامییه آی باشلارنی

کوبره کیمسلر شرعی آن باشلانو
 ئوچون توغان اینک تر جهر ویتکه کیلووی
 شرط دیلەر، کوبمی وقت اوتکهچ درجه
 رؤیت گه کیلوده نورلی سوزلر بولوب
 اجتماع وقتندن ۲۴ - ۱۳ - ۱۲ - ۹ - ۵
 ۲ ساعت ئوتکه نندن صوگ دییوچیلر
 بار. دینیہ نظارتی بو حقدہ فکر صوراب
 قازان رصدخانه سینک مدیرینه مراجعت
 ایتکهن ایدی. بوکار قارشو ۱۹۲۱ نچی
 یل ۱۴ اییون تار یخلی «اینک عادی کوز
 ایله کور نووی ئوچون ۲۴ ساعت یعنی
 قویاشدن ایرلغاچ ۱۳ درجه اوتو لازم»،
 دیگهن جواب آندی.

بنم فکر مچه ای باشلارن بیلگو-
 لهوده حساب بلهن عملنی قبول ایتکهچ
 درجه رؤیتکه یا که حیز رویتکه کیلونی
 شرط قیلو لزومسن واسلسز بر اش بولو
 اوستینه درجه رؤیتکه کیلوده شول قدر
 زور اختلاف بولغانلقدان حساب بلهن
 عملدهگی اصل مقصد وفائدهنک فوتینه
 سبب بولا، حقیقتده درجه رؤیتکه حلواننی شرط
 قیلو حدیثدهگی رؤیت لفظنی حقیقی
 معناسینه عمل قیلودان کیلگهن بروهم در.

وبونلردن سوغعی علما کرامنک محققلری تر-
 فئندن قتر واساک کبی لرده حساب برله عمل
 قیلونی نعی حقدہ هیچ بر قعی روایت یو-
 قلقدن هم بو حسوسده بولغان اختلافنی پتررگه
 بردهن بر چاره شول حساب بولغانلقدن دینی
 بهیرم لرنک هر قایوسی حقدہ محکمه شرعیه
 تر فئندن رسدعانه لردن آلنعان خبر بوینچه توز
 دستور العمل توتلور، لوب بیرلگهن جدول

شبهه سز حاضرگی زمانده ای
 باشلارنی بیلگولهوده ایگ مضبوط یول
 حساب بلهن عمل ایتودر. بونک ئوچون
 رمضانغه کرو چغوده و بیرم لرنی تعیین
 دههر بیرده دینیہ نظارتی طرفندن توز-
 لهجهک جدول دستور العمل توتلور غه
 تیوش.

«فلان بیرده ای کورگه نلەر، دیگهن
 خبرلر خلق آراسینه نارالوب اول خبرلر
 بعض اماملر طرفندن قبول ایتلوب اختلا
 فقه سبب بولماسون ئوچون آندای ای
 کورو خبرارینی تیکشروب قبول یا که
 رد قیلو حقی فقط دینیہ نظارتنه غنه بیر-
 اورگه تیوش.

۷

دخی بزده حساب بلهن عمل قیلغانده
 حل ایتلوب یتمه گهن برجهت؛ «محتاج دن
 صوگ شرعی آی نه وقت باشلانو، مسئله-
 پار. ۱۹۱۷ نچی یل ده قازانده بولغان علملرند-
 وهسی دینی بیرم لرنی تعیین ده رصد
 خانه حسابلرنی اساس توتار غه قرار
 قیلغان بولسه ده ای ایله قویاشنک اجتم-
 عسندن کوبمی وقت اوتکهچ ای باشی
 اعتبار ایتو مسئله سن حل قیلماغان
 ایدی (*)»

(*) 1917 نچی یل قازانده
 علما ندوهسی قرارلرنک نچی بیتده
 اوشبو سوزلر یازلعان: «دینی بیرم لرن حسو-
 سنده اوشبو نهرسلرگه قرار بیرلدی؛ فن
 چئندن قعی بولغان حساب شارع اکبر تر فئندن
 ایقال قیلنماعالقدن، امام اعزام، اله ثلاثه

نبوش. جدول توز ڏهنه آي باشي محاق
 واجتماعدان اعتبار فيلندورغه، درجه
 رويتهكلول شرط ايتلمهسكه فقط ايرتھسي
 كون آي باشي حسابانو وچون غروبدهن
 تلك اجتماع بولوش شرط ايتلورگه تپوش در.
 كشاف ترجماني.

علماشور اسي ۱۶ اييون اولتر شنده
 پوقار يده مذكور مقاله نبي طنگلاغاندان
 صوگ توبنده گي مادهلر گه قرار قيلدى.
 ۱ - روزغه كرو چفوده وع-موما
 بپرم ايتوده اتفاق حاصل بولسون ئوچون
 دينيه نظارتي طرفندهن توز لگن جدول
 هر بيرده دستورالعمل توتلور. جدول
 الك آي كورنو خبري بولغانده اني دينيه
 نظارتيه تقديم ايتوب نظارته بر حكم
 بولغانغه قدر انك ايله عمل قيلنمان.

۲ - جدول تزوده شوشى مادهلر
 اساس توتلور: (ا) جدولنى رصدخانه
 حسابنه بنا قيلنوب توزلور. (ب) بركونده
 اجتماع نيرين ساعتى وقت غروب شمس
 دن بريچه گنه دقيقه الك بولسده شول
 كوننك ايرتھسي اينك باشي (برنجى
 كونى) حساب قيلنور. اجتماع دقيقهسى
 صوگنده حيز رويتهكلول كپى بر شى
 شرط ايدلمنز.

(ج) اجتماع ساعتلھرى قازان شهرينك
 ساعتى ايله حساب ايدلور.

پوقار يده سويله ننگنه چه رويته
 لفظندن شهود شهرنى علم معناسى اراده
 قيلندقدھ شرعى آي باشلانو ئوچون آي
 بلھن قوياشنيك اجتماع وقتلرنى بلويته در.
 فقط مونده حل ايتولمگن اوشبو ايكي
 جهت پر: برسى تهولك نك قايو واقته
 اجتماع بولسه اول كون آي باشي اعتبار
 قيلنا: ايكنچى سى محاق واجتماع وقتنى
 بيلگولهوده بز نك مملكتده قايو شهرينك
 ساعتى اساس توتله. بوايكي مسئلهنى
 توبنده گي روشچه حل قيلونسى مناسب
 كورم.

۱ - اينك محاقى غروبدين تلك
 بولوب آي بلھن قوياشنيك اجتماعسى بر
 تپچه گنه دقيقه بولسده غروبدين تلك
 بولسه ايرتھسي كسون يا گي آي باشي
 حساب قيلنور.

۲ - حساب بويچه اجتماع وقتنى
 بيلگولهوده: اوقا، قازان، مھسكهو، لپنينگراد
 كپى شهرلرنك برنى تحيين ايتو ممكن
 بولسادا مين بونلار دن چيت مملكتھده
 ده اسمى مشهور، رصدخانه سیده بار قازان
 شهرينك ساعتى اساس توتو مناسب بولور
 ديب اوپليم.

خلاصه: پوقار يده سويله ننگنه وجه
 ودليللر گه بنا آي باشلرى وبه بپرم كونلھرى
 بيلگولهوده رصدخانه حسابنه بنا قيلنوب
 توزولگن جدول دستورالعمل توتلورغه

اسلام دینى

(۴) اسلام - حقنده آمریقالی، آورو- پالی ادیبلر، پرافیصورلر؛ درپیرلر، میستر قارلدیلر، اسحاق طیلر، ریئان، غلادستون، وامپری لر وغیریلر تور- لی نظر لر یازدیلر. میسبانیر فلمی، یا که سیاست املی ایله یازوچیلر اسلام دیننی بیر شاری کشیلر بنه ضرار لی، خطر هالی ایتوب کور گه زور گه چالشدیلر. بیطرف قلم قوللانوچیلر اسلام دیننی مدح ابتمی جدای آما دیلر. لکن کورده یازوچیلر اسلام دیننی حقنده خطا معلومات آلدقلا- رند، یا که سیاست گه قورال اولدقلا- رندن شرق وغرب گه اسلام دیننی یمان کور گه زور گه طرشدیلر. (مثلا فرانسیسه طشقی اشرا باظری موسیو هانو تو- کبیلر)

بعضر اسلام عالمینک حاضر گی حالینه قاراب (اقتصادی، اجتماعی، سیاسی سبیلر نی تفتیش ایتمه یه رک) آروپا ایمپریالیستلرینک ظلمی آستنده مظلوم حالده قالغانون کوروپ، عیبنی اسلام دیننی ئوستینه ترغیدیلر اسلام دنیاسینک مدنیتده توبان توشون، حیات میدانده یکنمش حالون اسلام دینده کوروپ «اسلام دیننی مانع تر قیدر!» دیوب بو- تون بیر شارینه قچقر دیلر. آروپاده مدنیت مرکز لر نده استاذ جمال الدین افغانی، استاذ محمد عبده

(۱) کشی دنیاسینک بیر شارنده یه شو تاریخی فایچان باشلانغانی قطعی بیلگی بولمادغی کبی بیر یوزنده انسا- زیت دنیاسنده فایچان دین باشلانغیده فنا معلوم توگل.

(۲) اولی معلوم بولماغان تاریخده آدم دنیاسی بیر شارنده ط رمش میدا- نینه قویولساده بیرنک قصابو کیسه گنده طور مشی باشلانغی معلوم بولمادغی کبی آدمک دماغنده دین روحی تجا- بیده، کیفیتیده معلوم توگل. تباریخ اهللری، زمان ادیبلری، دینلرک ظهوری حقنده نورلی نظر یلر بیان ایتمه لرده چن فن اهللری بو نظر یلر نی برطن، وهم دیور گه مجبورلر.

(۳) طبیعت کتابی، کائنات تهلومی، آثار کونیه عملمی، عالم وجودده گی صنا- عت اعلان، نفاست کوز گوسی ایچنده حیات میداننه قویولمش آدم دنیاسینک فطر تنده مرکز روحنده مستور دین روحی ظهور ایده باشلی.

جناب رب العالمین ناک عالمده، طبیعتده توزومش تربیه، تکامل قانون- نینه بنا، دین لر تکامل ایده رک الک آفتقدا «الیوم اکملت لکم دینکم وانتم بیت علیکم نعمتی ورضیت لکم الاسلام دینا» نظم قرآنی ایله دین الهی، اسلام اسمینه الک کامل دین اولدغی اعلان ایته.

نی بلمی، دینینک روحینی، غایهء آمالنی
 خاطرینه کبتر می، و کبتره انورعا فر-
 صتینه یوق بر زمانده جهان معاریهسی،
 نهایت بیوک احتلال انسانیت دنیاسینه
 دهشت بیر مظلوم ملت لر گه قوتلو
 (نجات) یوللری چیلا،

مظلوم شرقنی، اسلام دنیاسنی،
 علوم اجیماعیه عالملری اجتماعی جهندن،
 اقتصاد عالملری اقتصاد جهندن نجات
 یوللری کورگازوی تیوش اولسه، دین
 عالملرینه شرق دنیاسینی دینی نجات
 یوللرینه ارشاد ایدر گه، دینی حقیقتلر
 اساسلر، ادیباللر، نظرلر نی تحلیل ایدر-
 گه، أوروبا فلملرینک تهمت لهرندن
 طفیانلردن زهرلی تحلیل لهرندن آزاد
 ایدر گه، اسلام عالمنی انجماد حالندن
 چعارعه لهرندر، فرضدر.

(۶) بو کون اسلام عالمینک دین
 عالملرینه یوکلنگان وظیفه لری بوکدر.
 اول وظیفه لرنی صاناب تور مهیم، فقط
 وظیفه لرک مگدن برینه گنه اولسده جز-
 مت امیدله توپانده گی موضوعلرده؛
 اسلام دینی، نی؟ اسلامک انسانیت دنیا-
 سیننه، طبیعت، حیات اجتماعیات، دینیت،
 علوم و معارفکه نسبتی نی؟ بوتون عالم
 انسان اوچون نینداین ثیدیبال، حیات
 اوچون نینداین پلان. سعادت اوچون
 نینداین روح و اساس توزدنی، الیات،
 خلقت عالم و خلقت بشر گه نظرلر نی
 برر برر صر مسیله یازه چقم ان شاء الله.

حضرتلری علمی جریده لری، اثرلری،
 قونغرسلری ایله جواب ویرمک اسلامغه
 قارشى یازوچی بعض محررلرک فکر-
 لر نی تعدیل گه، تصحیفه باعث اولسه-
 لرده مزار خیزم دورن سورگنه روسیا
 مملکتنه جوابلر بازارغه، ایضا حکر بیر-
 ور گه حریت قاپولری بیملی ایدی.

قسقه سی: أوروبا لیلر، تسکر کو-
 چلری، سرمایه قرتلری، سیاست دسیسه
 لری، قلم مکرلری ایله اسلام عالمنی
 یئس (پسیمیزم) حالینه کبترر گه طرشد-
 یلر.

نه اوچون أوروبا ایمپیر یالیز مله-
 ری اسلام علیه نه بوقدری قوت صرف
 ایتدیلهر؟ سوالبته جوابدان اسلام عالمی
 عاقل تو گول ایدی. لکن حقوقندن
 محروم، قلمی، ممنوع، اغزی قاپالی
 ایدی.

(۵) اسلام عالمی عصر سعادتدن
 باشلاب بر نیچه عصرلر شرق و غرب گه
 علوم و معارفده، اجتماع و مدنیتانده رهبر
 و استاذلق ایتمش ایسه ده عصرلر چه اور-
 وپسا ایمپیر یالیزم لهرینک هجوم لهری،
 ظلملرینه قارشى دفاعی ضیف توتیه،
 بوتون مادی و معنوی قوتتنی، حیاتی نی
 مدافعه گه صرف ایته کیلدکندن اقتصاد-
 دی ضعیف لانه. فقیر لانه، روحا اومید سز-
 لانه، آوری، شفالی و او ویرر گه تلمه گان
 عالملرینه قارشى تورا، دینی آکلابشیده
 انجماد حالینا کیله دینده گی عالی حقیقتلر-

I

اسلام نى؟ سؤالینه علم اللغة عا-
ملرى، قرآن كريم آيتلەرى، حديث
شريفى بيانلرى توبانده گى ج-وابى
بیره:

۱) اسلام سوزى عربچه سلم سيلم
يسلما شلما سلامگ سلامت سوزلەردن
آلنمشدر. عربى: سلامت منى فاجعلنى
اسلم منك (س ميندن سلامت سن، اوز-
گدن مينيدە سلامت قيل) ديدر. سلم
فلان من آفات سلامت وسلمه الله منها
(فلان كشى آفتلەردن سلامت اولدى،
الله انى آفتلەردن سلامت ايتدى ديدر)
سلم (سين كسرە سيله) صلح و مسالمة
معناسنده استعمال ايتلەدر. اذاعتهم

الحرب انفاسها وقتتكره الحرب
بور السلام شولا يوق سلم، سلام (فتحه-
ايله) صاح و مسالمة معناسنده يور تولادر

۵

هاجوا القومهم السلام كانهم لما اصيبوا هل
دين محتر

اسلم: انقاد معناسنده استعمال
ايدلسده حقوق انسانيه، عزت نفسيه نى
حمايه ايدم قانونغه صينو، انقياد ايتوجهتى
اعتبار ايدلسه دخل فى السلم والسلامة معنا
سينه واجعدر. ديمك عرب لغت لرنى
تفتيش نتيجه سنده اسلام سوزى سلامت
بولمق، صلح ايله (تاتو) باشامك معناسنده

اولغان سلم سلم (برسينك سيني ئوست
ايكنچسينك استى ايله او قىلور) مادهلر-
ندن آلنمشدر. بناء عليه اسلام: صلح و
سلام عمومى يولينه كردي، اسلام، صلح
و سلام عمومى يولينه كرمك معناسند-
در.

۱) قالوا اسلاما نظمى لغت
عالملىرى: قالوا قولايتمسلمون فبه ليس فيه
تعذولا مائتم قال «سلام»، نظمى اى-
لاريد غير السلامة، «فسلام لك من اصحاب
الييمين»، آيتنى اى ترى فيهم ماتحب من
السلامة، ديوب تهفسير ايتەلر،

۲) وان جنحو للسلام فاجنح لها آيت
كر يده سنده گى سلم، صلح و سلام م معنا
سندەدر.

۳) والقوا اليكم السلام آيتى سزە
صلح و سلام عمومى عرض ايتسهلر ديگان
معنادهدر.

۴) يا ايها الذين آمنوا ادخلوا فى
السلام كافة (س ۲۰۸ آية) آيتنده فتحه
قرايتينه بناء ادخلوا فى الصلح والمسالمة
ديوب، كسر مس قرايتينه بناء ابن عباس
مجاهد، قتاده، سدى، ابن زيد ضحك كبرى
مفسرلر، اماملر «الاسلام»، ديوب تهفسير
ايتمشلر سده بو آيتدن اولگى ۲۰۴-۲۰۷
آيتلرگه دقت ايدلسه، نداء الهيينك
موعن لرگه اولووى اعتبار ايدلسه، «كافة»،
سوزى سلم گه قيد اولوينه نظر ايدلسه
سلفلرنك ۲ تورلى تفسيرلرى بر گه
راجع ايكى قراعتنك برسى ايكنچسنى

(۲) البؤمن من منه الناس علی دملہ
 نهم واموالهم (ایمانلی مسلمان شول
 کشیکه، بوتون عالم انسان آنگاردن
 قان و مال جهندن امین اولور)

(۳) لایمان لمن لامانته ولادین لمن
 لاعوله (امانت کهر بعاپه ایتمه سنک ایها
 نی یوق، عهدینه، فالیتما سنک دینی یوق)
 حدیث شریفلر یله رسول الله افندیز:
 اسلام دینی، بوتون انسانیت نامنه سلام
 عمومی بخش ایدر، جمعیت بشری
 عهدلرینه وفالی، امین بر وجود ایدر
 قانونلردن عبارت اولدغنی افاده
 ایتمشدر.

تفسهسی: لنت عالملرینک بیانینه، قرآن
 آیتلرینک تفسیرینه، حدیث شریفلرک
 ارشادینه بنا، اسلام دینی بویله تعریف
 ایدلورگه تیوشدر:

اسلام دینی، عالم انساننک مادی
 ومعنوی سلام عمومی ایله یاشاو وظیفه
 نی، مناسبت لهرنی بیان ایتمش قوانین
 اهیهدر.

ایشته قرآن کریمک؛ حدیث شر -
 یفترک ارشادیله تعریف ایدامش اسلام
 بودر.

۳ نچی دلیلده سویله نمش حد -
 یثلر گه، رسول الله افندیز نک اسلامین
 حیاتغه تطبیقده خط حرکت اولرهقی
 «وان تحب للناس ماتحب لنفسک وتکره
 لهم ماتکره لنفسک» کشلرک اوزگه نهمعا
 ملهده بولر نی سوسیالک، اوزگده شونسی

مفسر اولوب «ای موعمنلهر! بوتون سلام
 عمومی مسلکینه (اسلام شریعتینه) داخل
 اولوگر!»، دیگان معناده بولدر.

(۵) قالت الا عراب آمنافل لم توعمنوا
 ولکن قولوا اسلامنا (سز موعمن مصدق
 دگلکز، لکن اسلام قانوننی قبول ایله حقوق
 انسانیهغه نائل اولوب سلام عمومیگه داخل
 اولدق، دیکیز،) آیتنده اسلام سلام
 عمومی معناسندهدر.

(۶) ولاتقولوا لمن القی الیکم السلام لست
 موعمنا (نساء ۹۹ آیه) آیت کریمه سنده
 کلمه اسلامیهنی سلام عمومی معناسنده
 اولغان «السلام»، کلمه سیله تعبیر
 ایدلمشدر.

تفسهسی: قرآن کریم آیتلرینه قل -

راساق، اسلام دینیینه سلم سلم سلام
 سوزلری استعمال ایدلوب اسلام دینی
 صلح و سلام عمومی معناسیله تفسیر
 ایدلمشدر.

(۷) رسوالله افندیز نک «المسلم من
 سلم المسلمون من لسانه ویده»، حدیث
 شریفلر نی امام ازهری: انه دخل فی باب
 السلامة حتی یسلم الموعمنون من بوئقه
 دیوب تفسیر یتهدر. یعنی اسلام دینی
 قبول ایتمک کشی، سلام عمومی مسلکینه
 داخل، بوتون اسلام عالمی آنک قولدن،
 تلندن امین اولغان کشیدر، دیب رسول
 خدا نک مسلماننی تعریفدن اسلام دینی
 انسانیت دنیاسینه سلام عمومی بخش
 ایتمش دین ایکنی آگلاشیلادر.

قانون مشروع نیتہ باشلادی.

(۲) قرآن کریمده گی بوتون سیاسی، اجتماعی، اقتصادی، حقوقی، اخلاقی قانون. نلر کشیلک نسمینه مشروع ایدلمشدر. (۳) قرآنده هیچ بر ثورنده بر ملت یا که بر قوم نسمنه قارالبوب قانون تو. زولگانلی یوق.

(۴) قل یا ایها الناس انی رسول الله الیکم جمیعا امرالهی ایلر رسول الله افند. بزنگ بوتون عالم انسانغه رسول اولدغنی اعلان ایدر گه امر ایتمشدر.

(۵) وما ارسلناک الا کافه للناس، وما ارسلناک الا رحمة للعالمین آیت کریمهلر یله رسوالله افند بزنگ بلا استثناء بوتون عالم انسانغه شفقت و مرحمت کیتروا چون رسول رسول انسانلی اولدغنی بیان ایتمشدر.

(۶) وحیی الہی حراطاغنده برنچی تجلی ایتدکی زماندوق، «اقرأ بسم ربک الذی خلق خلق الانسان من علق، اقرأ وربک الاکرم الذی علم بالقلم، علم الانسان ما لم یعلم، دیهرک بوتون انسان ربسی اسمیله اوقورغه باشلارغه، چونکه بوتون انسانیت دنیاسی اوقو، علم، قلم سایه سنده تعالی و ترقی ایدر چکنی بیان ایلر دین انسانلی اولدغینه براعت استهلال ایدر رک اعلان ایتدی.

(۷) رسول خدا افند بز حجة الوداعده یوز مکدن ارتق صحابهلری حضورنده اسلام دینی انسانیت دینی اولدغنی اعلان

کشیلر گه سوی، کشیلرک اوزگه نه معا مله ده بولولور نلی یار تماشک اوزگده شونی کشیلر گه یار اتما) حدیث شریفنه دقت ایدلشه بیر شارنده، حیات میداننده اسلام عالمی بویله اولورغه تیوش:

اسلام عالمی، بوتون عالم انسانغه نسبتده، سیاسی، اجتماعی، اقتصادی، حقوقی، اخلاقی وضعیت لرده امین، عقد لرنده، عهد لرنده وفالی، جمیت بشریه گه سعادت مناسبت لرنسی صاقلاوچی بر امتدر.

مادام که اسلام دینی بودر؛ اسلام عالمی بیر شارنده شو یله اولورغه، یاشار گه لازم ایکن، اسلام مدرس لری، معلم لری، امام لری، واعظ لری اسلام عالمی چن، حقیقی مقصدینه موافق تربیه ایتولری لازمدر. بلکه الزمدر.

II

اسلام دینی ملی دین می یا که بین الملل اولغان دین انسانیمی؟

بوسوالکه جواب؟ اسلام دینی، هیچ شبهه سز بین الملل دیندر. یعنی بوتون بیر شارنده غی عموم انسانلر اوچون کیلمش دین انسانیدر. موکادلیل لر:

(۱) جناب حق قرآن کریم باشندوق عالم انساننی اوچکه بواندکن صوگره یا ایها الناس اعبدوا دیوب بوتون عالم انسانغه خطاب ایدر رک انسانیت نامنه

ایندی. (حجة الوداع خطبه لرینه، حدیثلر-
ینه، سیر کتابلرینه مرجعت ایڈلسون).
(۸) حدیبیه صلحی زماننده رسول الله
افندیز روم، لاتین، فارسی، قبطی، زنجی
ملت لرینه اسلام دینینه دعوت ایڈمرک
مکتوبلر کوندر مش اولدغی بوتون تاریخ
لر ایله ثابت حقیقتلر. دیمک عرب،
عبرانی روم، لاتین، فارسی، قبطی، زنجی
ملت لر تی اسلام دینینه دعوت ایستوووی
اسلام دینی، بین الملل، دین عمومی انسانی
اولدغندن در. رسول خدا زمان حیاتنده
اسلام دینی (امکان درجه سنده) آفریقا،
آروپا آسیا قطع سنده گی حکومت لرک
ک بیوک لرینه تبلیغ ایله ملت لرینر عیه.

لرینه تبلیغ ایڈونی حکمدار لرینه امر
ایڈمرک «اسلم تسلیم»، دیو (اسلام دیننی،
قبول ایٹسا گز، سلام عمومی اولغان دین
انسانیه گروب مسعود اولور سن) تنبیه
ایڈمکی هر مسلمانغه معلوملر.

بنأ علیه قرآن کریمک بیاتلری ایله
ثابتلرکه، اسلام بوتون عالم انسان اوچون
مشروع دین انسانیلر. بوندن ۱۳ عصرلر
ئلك انسانیت دنیا سینده انسانیت قارند-
شلیکی روحلرنی نفخ، ملتچلک نزاله لرنی
دشمانلق لرنی بتروب انسانیت اسمیسنه
محبت ئیدیلنی عالم بشرگه توصیه ایتمش
بر دین انسانیتلر.

زیالارین السکمالی.

محلله ده دینی تاریخ توعدرو.

بولادر.

بزنک تاریخبز قارانغی، مونک
قارانغی بولوی واقعه لر نك معلوم بولماو
بندان بیگرهك، نه نه شول واقعه لرنی
ایضاح وتفسیر ئیته نورغان محیطداغی
تورلی ئوز گهرشلر گه مطلع بولا الماودان
کیلدر. بزنک بابالار بز بورونداغی
تاریخی ماتیر بالارنی بالالارینه قاندر
الماغان بولسالار، آلاز نك بالالاری بولغان
بزده بو حقدان آردان آرتق ئش فیلا
الغانبز یوق ئه لی. بز کیك تورک ئیلینک
تورلی پوچماقلار ندا بولوب تورغان ئوز-
گهرشلر گه هاماندا تیوشنچه ئه هبیت

هر ملت نك زمان، محیط واستعداد
بندان کیلوب چققان بر تاریخی. باشندان
اوز درغان حاللری بولا. تاریخنی کشیلر
توغدر میلار: بلسکه آنی محیط توغدر ا.
تاریخده واقعه لر ئوزلهری نی قدر مهم
بولسالار، شول واقعه لر نك بارلقغا چغوینا
سبب بولغان کیرهك طبیعتده وکیره کسه
محیط نك ئوزنده بولغان ئوز گهرشلر
واقعه لر نك ئوزلهری قدر اوک بیوک
قیمتکده مالکدرلر. شونک ئوچون تاریخ
یازغان وقتدا واقعه لر نی بولو گنه بیتمی
بلسکه شول واقعه نك تووینا سبب بولغان
تورلی ئوز گهرشلر نیده بولو کیرهك

پیرمیز و بولارنى بو غالماسلىق رەوشدە
 كاغد گە تركى بارمىيز. ئەلبەتتە بوگون
 بىز سوڭى دور تارىخىنى يازا المىيز و بو
 ئىشكە حاضردن ئىمتلودا بىك اوك اورنلى
 بولوب يېتەمسە چونكى تارىخ وقتندە يالمى
 بلكە واقىلەر ئوتوب الاردان چىقان
 نتيجهلەر معلوم بولغان سوڭند اغىنائىشلە
 نەمە گەن معلوماتلار بىرگە جىنالا دردا تورلى
 ئېلەكلەر دەن ئېلەنوب شوندا ن سوڭنا
 قلمگە آونا. چونكە تارىخى واقىلەر گە
 شول واقىلەرنىڭ دوامى وقتندە بىر قىمت
 پىروپ بولمى، بلكە واقىلە دەن كىلوب
 چىقان نتيجهلەر ئوز گە بەرلىگەن سوڭندا
 غىنا آڭارغە، بىا قوبو ممكەن بولاد.

بىز بوگون نى ئىشلى آلابىز سوڭ؟
 بوگونگى وظيفە تارىخ يازودان قىمترەك
 وەر بىر آڭى، فكري بار آدم بولدىرا آلا
 تورغان وشونڭ بىرلە بىر گە قدرلى بىر
 خدمتىر. اولدىر كىم، بوگون باشىمىزدان
 اوزغان كوز الدىمىزدان كىچوب تورغان
 حادثەلەرنى بوغالماسلىق، كىلەچەك بوو-
 نلار ئوچون آڭلارلق ئىتوب آچق رەو-
 شدە بىر دقتىر گە تركى بارودىر. بو ئىش
 ئەپترگە يېڭىل بولسا دە، ئەر كىم ئوچىون
 اوڭغان بولغان بىر ئىش توڭل. موڭارغە
 عمومى، اجتماعى ئىشلەردەن خىردار بولو،
 خلقنىڭ احوالىنە واقف بولو غىنادا يېتىمى،
 بلكە مونڭ ئوچون فرصت، بوش وقت،
 اجتماعى ئىشلەر بىرلە قىسنا تورغان كىشى
 بولو لازىمىر. مونە بو تەرىفكە مەملەكتىز دە

ئىك موافق بولغان كەمسەلەر بىزنىڭ اماملار
 بىز بولوب، بولار ذاتا قىسماگنە بولسا دا
 بورون بوروندان اوق مېندى ئىشنى
 بىلوبدە بلمىدە ئىشلى كىلگەنلەر. بىزنىڭ
 بو كۈنگە قدر تارىخ وترجمە حال يازو-
 چىلار بىز ئەنە شول اماملارنىڭ كىتاب چىتنە
 رندە يا كە قاترغا ئىشلار ندا يازوب قالدىر
 غان. باخود دىنيە نظار تىپنىڭ آر خىۋاسىندا
 ساقلا تىقان اماملارنىڭ ئىش و كاغىدلەر ندەن
 استفادە ئىتوب كىلدىلەر و كىلەمە كىدەرلەر.
 آناقلى عالم و مؤرخلار بىزدان بىرسى بىر
 مجلسدە: «مىنەم فاشىمدا بورونغى كىتاب
 ئىشلار يىندا ندا قىمتملى بىر ئەبىر يوق.
 مىن تارىخ وترجمە حال يازغاندا بولاردان
 سوڭ درجە دە فائىدەلەنگەن بىر و ئەلدە فائىدە
 لەنەم. بىزنىڭ بابالار بىز بىك كوب واقىلەرنى
 كىتاب ئىشلار يىنە يازا بولغانلار. زمانلار
 ئوتوب بىرلە اول كىتاب ئىشلارى توروب،
 آلارنىڭ بالالارى انىڭ ئوستىندەن كەغەز
 بىرلە ئىشلاغانلار. مىن ئىسكى كىتاب
 ئىشلار يىنى صوغا سالوب چىتەمدە، ئىشقى
 قانلا و كەغەزنى آلوب تاشلىم و كوب وقتنى
 شوندا ن غايت زور ماتىرىياللار كىلوب
 چىغا، دىب سويلەگەنى بو گۈنگىدە
 خاطرمدە تور. دىمە كىكى بىزنىڭ اماملار بىز
 اول اولتىندەن بو عز بىز خدمتىنى ئوتى
 كىلگەنلەر. لىكىن بو ئىش تىرتىنسىز و بو-
 لسىز ئىشلەنگەن و بعض بىر ھەمت صاحىبى
 كەمسەلەر گە گەنەمپىس بولغان، مونە شوشى
 حاللەرنى اعتبارغە آلوب دىنيە نظارتى

یلتی جینالوپ نظارت آرخیوا سینہ قویولا
بارسه، قضاو آفتلہردن سلامت ساقلا نور.
۲. — کیله چه کده تاریخ برله شغلله
نوچیلەر ئوچون مائیر یالارنڭ بر بیرده
بولووی اوڭغایلیق ئیتەر.

۳. — اماملارنڭ واقعهلہرنی پختہ
هم وقتندہ مساهلهسز یازوب بارولارینه
سبب بولور.

II

محلہنڭ تاریخ دفترینہ ترکه لوزگه
تیوشلی واقعهلہر شونلاردر (بولار مثال
ئوچونکنگه ذکر ئیتولهلەر. البته بولاردان
باشقادا بیک کوب یازیلوردای نهرسهلەر
بولورغه ممکن):

ا. — اول قایچان وکم ظرفسندان
سالونغان؟

ب. — قایدان کوچوب کیلگهلەر؟
کیلگهلہندہ نی قدر یورت خوچسی
بولغان؟

ج. — کوچوگه سبب نی بولغان؟
نی ئوچون بو اورنی سایلانلار؟
د. — اول کوچکهنچی اول اورنی
نیندہی حالده بولغان؟

ه. — اول ئی ئوچون بو اسم برله
اسملہنگهن؟

و. — اول نیندی بیرگه سالونغان؟
یاندہ نیندی تاو، صو واورمانلار بار؟
اسملہری نیچک؟

۲. — محلہ تاریخی:

ا. — محلہ قایچان آچیلغان؟ محلہ

موندان صوڭ بو بیوک وطیفسهنی ئوز
قول آستنداغی بتون اماملارغه یوکلمه
تورگه تیوش بولاتر. اماملارهر بیرگه
تارالغانلار، بولار هر وقت بتون احوالگه
واقف بولو ئوستنه، بولار اوقو — یازو
یلهلەر، هم هر کوننی خلق برله کورشوب
آرالاشوب تورالار. شولای اوق تیره یونده
ئوتوب تورغان واقعهلہرنی هر زمان
ئیشتوب یلوب تورالار. مونڭ ئوستنه
بو یازغان نهرسهلہرنی ساقلار ئوچون
بولار قولندا مسجدلەر حاضر آرخیوالار
در. هر بر مسجدنڭ منبر آستی بیکلی
بر ئشفاق یاسالوب، یازولار شوندا
ساقلانورغه ممکندر.

بو زور و مقدس ئشنی ئیکلی بولدا
ئشلەرگه ممکن. برسی دینیه نظارتی
هر یلدا عائله دفترلہری برله برگه بتون
محلہلەرگه «محلہنڭ تاریخ دفتری»، اسمندہ
بر دفتر تاراتوب، یل آزانندا عائله دفتر
لہری برله برگه بولاریندا جیناب ئوز
آرخبواسندا ساقلاو. ئیکنچیسى هر محلہ
بو کوندن «محلہنڭ تاریخ دفتری»،
اسمندہ بر دفتر توتوب آنی مسجدده ئق
ساقلاب آلوب بارو وبتون واقعهلہرنی
کوننی کونینہ شوڭارغه ترکی بارودر.
خصوصا ایکندی آخشام آراسی واقعهلہرنی
ترکهو ئوچون ئبڭ موافق بر زماندر.
مین اوزم بو شقلارنڭ بر نچسینی تر-
جیح ئیتہم. توبہندہ گی سبیلہردن:
۱. — محلہنڭ تاریخ دفتری هر

آچلغانچی اول قایدا تابع بولغان؟ دینی
آیینلارنى كملەر اجرا ئیتكەنلەر؟

ب. - محللەدە نیندی امام و مؤذنلەر
بولغان آلارنىڭ قایدە اوقوغانلىقلارى،
درجە علميەلەرى، خلقغە بولغان خىدمتلەرى،
خلق آراسىنداغى نفۇزلەرى، حاصللى
قساقچا ترجمە خاللەرى؟

ج. - محللەدە مدرسەلەر بولسە،
آلارنى كىم تورغزان؟ مادى جەتتىنى كىم
نەر تامين ئیتكەنلەر؟ كملەر اوقوتقان؟
كوبىمى شا كىرد اوقوغان؟ آلردان نیندى
اتاقلى عالملەر چىغانلار، قایلارغە تارا-
لغانلار؟ آلردان زور شهرت و خدمت
صاحبلىرى كملەر؟ مدرسە ياشگانان تەعبىر
ئیتكەنمى؟ كىم طرفندان؟

د. - محللەدە ايشان ياكە باشقاچا
بىرەر نفۇذ صاحبى بولغانمى؟ كملەر؟ ونى
كىمى خىدمتلەر ئیتكەنلەر؟ تائىرلەرى نى
درجەدە بولغان؟ خلق تلىدە نیندى خىد-
متلەرى و كرامتلەرى داستان بولوب يورى.
ه. - محللەدە ابتدائى مکتەب بولغا-
نمى؟ كىم طرفندان تائىسىس ئیتكەن؟
كملەر اوقوتقانلار؟ بولار نیندى كشىلەر
بولغان؟ ايجابى ياكە سلبى خىدمتلەرى
سانالورغە تىوش. مکتەبدەن كىمى كشى
چىغان؟

ز. - حكومت خىدمتىدە زور اورن
توتۇچىلار بولماغانمى؟ بولسا كملەر؟
آلارنىڭ ترجمە خاللەرى؟

ح. - محللەدە بىيوك خىرات صاحبلىرى

كملەر بولغانلار؟ نى كىمى خىدمتلەر
ئیتكەنلەر؟ ترجمە خاللەرى؟

ط. - ئوستىدە تارىخى واقىعەلەر
كىچكەن تاو، اورمان، سو كىمى بىرلەر
يوقمى؟ بولسا نىچك؟
۳. - محللە زيارتى:

زيارت قايچان تائىسىس ئیتكەن؟
كىم طرفندان؟ مشهور آدمەلەر دەن كىم
قبرلەرى بار؟ آلار حقنىدە نیندى معلومات
بار؟ آنڭ احاطە سىن توتقان؟ بورونغى
قبر تاشلارنىڭ يازولارى؟
ھىر وقت يازىلوب توررغە تىوشلى
واقىعەلەر:

۱. - امام، و مؤذن و متوليلەرنىڭ
ترجمەتى خاللەرى؟ محللەگە زور خىدمتى
تىگەن كىمەلەر؟

۲. - محللەدە كىمى جان بار؟ اولدا
خلق ئورچىمى؟ كىمىمى؟ سىبىمى؟ بىر سو
كوبىمى؟ ئىگىگە دەي بىر جان باشىنە
كوبىمى توشە؟ چابونلىق؟ خلقنىڭ كىمى؟
۳. - زور آچلىق؟ سىبىمى؟ آندا
ئورىلگەن ھەللەر؟ آلونغان يار ھەملەر؟
مقدارى؟ كىمەلەر طرفندان؟

۴. - آدم و حيوانلار آراسىندا بو-
لغان بوغوشلى اورولار و بولارنىڭ قالد-
غان يارالارى؟

۵. - اوت قىزاسى؟ سىبىمى؟ موندان
كىلگەن ضرر؟ نىچە ئوينىڭ ياتوى؟

۶. - ئىگونلەر گە كىلگەن آفت؟
بوز صوغۇ؟ سارانچا باسو؟ قوزت توشو؟

۱۳. خلقنڭ اخلاقی تۈزلەمى؟
بوزولامى؟ نى ئوچون تۈزتۈۋەتتە
نېنىدى چارلەر كوريلە؟ كېلەچەكتە نېنىدى
چارلەر كورو تېۋوش تابولا.

۱۴. مەھلەنڭ اقتصادى ھالى نېچك؟
مۈنى كۈتەرۈ ھقتە نېنىدى چارلەر
كوريلە؟ نېنىدى چارلەر كوريلگەندە
تۈزلەۋر دىب اوبلانا؟

۱۵. مەھلە خلقىنڭ امام، مۆذن
ۋە مەسئۇلەر گە قاراشى نېچك؟ امام مۆذنلەر
تأمين ئېتىلەر مې؟ ئېتىلمەسە امام نى بىرلە
كېچنە؟ ئېتىلەرگە اميد بار مې؟ بو ھقتە
نېنىدى چارلەر كوريلە؟

۱۶. روحانىلىق منصبىنە نېچك
قارىسىز؟ ئوزگزدەن مەھلەگىز دە امام بولا.
چاق كىشىگە نىجىر بىلەر بىرلە كوريلگەن
ۋەسپىتلارگىز بار؟

۱۷. مەھلەگىز ھقتە ئوزگزدەن
صوڭغىلارغە نەرسە ئەيتۈپ قالدىراسز؟
مەھلەنى اصلاح ئوچون كۈپ ۋە اچى نىجىر بى
لەردەن صوڭ نەرسەلەر ئەيتۈپ ئېتەالاسز؟

۱۸. ايتام ۋە يوقسوللار ھالىنى اصلاح
ھقتە نېنىدى چارلەر كوريلە؟ بو ھقتە
قرآن كرېم تەلىماتى ۋە پېغەمبىرىزنىڭ
ۋەسپىتلارى تۈتىلامى؟

عبدالله سلېمانى

قورى يىل كېيىلەر؟ بولاردان كېلىگەن ضر-
رنىڭ مىقدارى؟

۷. زور تاشقونلار؟ ئويۇرمەلەر؟
بورانلار؟ آلارنىڭ نېچك باشلانوب نېچك
تمام بولوى؟ موندان ئېرىشكەن ضرر؟

۸. وقتىسىز كېلىگەن صوۋوق،
ئىسسىق، ياكىر، بوز، قار ۋە باشقالار؟

۹. كوزگە كۈرىنمەگەن عىجب
ۋەقەلەر: - علائم سماۋىيە، كۈكەن تاش

تۈشۈ، كۈك بوزىدە تورلى عىجب ئەيىر-
لەرنىڭ ظاھر بولوى، عادىگە خىلاف

توغان بالالار (مىللا، قوش باشلى كېيىلەر)،
خارق العادە اولاراق دىنباغە كېلىگەن

ھىۋانلەر، پىچورا، جن، پەرى، آلباستى
كېى خلقى اراسىدە كۈردم دىب سويلە-

نگەن ۋەقەلەر.

۱۰. مەھلەگە چىتىدەن كېلىگەن
بىۈك آدمىلەر، آلارنىڭ سوزلەرى، مەھلەگە

كىتىرگەن خىدەتلىرى؟

۱۱. بوگون مەھلەدە دوام ئېتىكەن
مەكتەپ؟ كىم طرفىدىن تائىسىس ئېتىلگەن؟

اوقتۇچىلەرى كىملىر؟ خىدەتلىرى نېچك؟
اخلاق ۋە خىلق بىرلە بولغان مەھلەلەرى

نىرىمىشە؟

۱۲. دىن درىسلىرىنى كىم اوقتۇتا؟ اوقتۇى
نېچك؟ نېنىدى اصول قوللانا؟

مسجد وعظله

I

اسلام دینی تا یخنده مسجد وعظله ری غایت
همیتلی اورن تو تالار. اسلامک بشلانغان
وقتنده بوتون دینی تعلیمات رسول اکرم طر-
فندن شول وعظله رده اویره تله ایدی.

کوب عمرینی شرک وجهالتده اوتکسر-
گن، صوکندهن هدایتکه ایرشوب اسلام قبول
ایتکنن اصحاب کرام رسول اللہک حکمستلی
وعظله رینی طکلاب آز وقت اچنده دیننر تمام
اوگر نهلر، اوهام وخر افاندهن پاکلانوب حیاتبغه
درست وطوغری قاراش حاصل ایتله ر ایدی.
بو وعظله رنی ایر لر گنه تو گل صحابه خا-
بونلرده بیوک شوق واخلاص بلسن طکلاب
قایدله نملر ایدی.

خاتونلار رسول الله دن توز لرینه مخصوص
اوعظ سویله ووجون بیلگولی کون تعیین قیلونی
صوراعانقلاری ورسو اللده مونی قبول ایترب
معین کون تعیین ایتکننلگی دحی بر عیدده
رسو الله ایر ار که وعظ سویله گنه دن صو ک
حاتونلر جماعه سی یانینا باروب آنلر غه مه
حصوص ایکنچی هر تبه وعظ سویله گنه لگی
صحیح بخاری ده مذکوردر (ج ۱ بیت
۱۲۰). رسول الله دن صو کده سلف صانچین
عصر لرنده بو وعظ اوز موضوع لهنده استعمال
قیلنوب خلققه اسلام حقیقتلرین آکلتووچن دین
رومی صالو یولنده دوام ایتسه لرده لیکن صو-
کندهن اسلام عالمینک باشینا کیلگن تورلی

حادثلر سببندن پیغمبرنک بوتوغری یولندن
چیتکهره ک چغلنی، صو کعی عصر لر نکل جاهل
واعظله ری وعافل متصوفلری طرفندن بو
وعظله مقصدلر غه خدمت ایتدر له باشلادی.
وعظله ردن توب مقصد ضروریات
دینینی (اعتقاد، عبادات مسئله، دینی ومعاملات
حکملرنی) بیگره کنه اخلاق اسلامیه نی ایرونی
بولغانی حالده بونلار اورنینه نف ثوابلر-
ینی و آی فضیلتله نی صواب عمر اوتکهر لور
بولدی.

الله تعالی نک لهم البشری فی الحیوة الدنیا
وفی الاحرة (سورة یونس آیت ۶۴) وامثالی
قول کریم ایله بشاره بتر لگن، "ولانتس
صییک مین دنیا (سورة قصص آیت ۷۷)
وامثالی نص جدلی ایله مخاطب بولغان
مسئله نلار وعظله رده دنیادهن بتونله ی اعراض
ایتو که، ذلت ومسکت حالنده یاشاو که تر غیب
قیلنور اولدیلار.

وعظ وخطبه لر نی اصلاح مسئله سی بز نکل
روسیه اسلام علماسی آر اسنده کوبدهن آکلانغان
وچار دسینه کرش لگن بر مسئله ر.
بر نیچه دینی تدو لرده بو توغروده مذا-
کره لر اولوب هم قرار لر چغار لیدی کبی بو
حقده دینییه نظارتی طرفندن ده تورلی وقتلرده
تعلیماتلار تار انلوب طور دی.

اوتکن ۱۹۲۳ نیجی یل ۵ نیجی ما-
رتده طبع ایتدر اوب مجله امام لرینه تار انلغان

وعظ سویله یوللارن کوسه تو.

۲نچی زمان واحوالنگه موافق وعظ
مجموعه سی تالیف وطبع ایتدروب اماملارغه
تاراتو. بو صوغفی خدمت ئوچون بو ییل
جیبیلغان علما شوراسی اوز اچنده بر هیاتده
صایلاب کیتدی، لکن اول کتاب تالیف وطبع
قیلنوب تار اقلغانغه قدر بو لازم ومهم وظیفه
نک کچوک بر قسمی بولسده اوتدو نیتی اینده
«اسلام» مجله سینک هر سائنده اهل ومقننر
کمه لر طرفندن یازلاچاق وعظ نمونه سی درج
ایتو فصدنده من انشاالله تعالی. اوشبو برنچی صا-
لنده علما شوراسی سر کاتبی جهانگیر حضرت
طرفندن ترتیب ایتولسگن وعظ نمونه سی
درج ایتلدر.

کشاف ترجمانی

«تعلیمات» ده وعظ سویله و روشنی کورسه تکمن
مهم مادلر بار ایدی.

لکن آنلغان معلومات و کورلنگن
تجربه لر دن معاوم بولدیگه، بعض اماملر شول
تعلیماتکده موافق وعظ و خطبه لرینی اصلاح
ایتکمن بولسلازده اما مطلوب روشجه وعظ-
لرینی اصلاح اینده آلمانلار و تعلیماتدهن تیو-
شنجه فائده لانه گنلریده بار، چونکی کوب اما-
ملرنک زمان واحوال تله گن رهوشده وعظ
حاضرلر ئوچون موافق کتابلاری یوق آنی
صاقوب آلورلق مادی اقتدار لری یوق.

اونکمن ۲۳نچی ییل ائیون آینده اوفاده
بولغان عومی دینی ندوه بو حقه اوشبو ایکی
تورلی چارینی کوزده ئوتقان ایدی.

۱- ناحیه لره اماملر ئوچون وقتلی
درس لر آچوب شونده احتیاج وز مانعه مناسب

وعظ نمونه سی

ضرور اق وعظ لهرده درج ایتلور انشاء آه.
بو وعظنی جمعه نیک خطبه سینده یا حود
جمعه نمازی آلدنده ایرادا ایتر گه ممکن.
برنچی رقم وعظ:

آدم حلیفه الارز

اعوذ بالله من الشیطان الرجیم بسم الله
الرحمن الرحیم.
واذ قال ربك للملائكة انی جاعل فی
الارض خلیفه. قالوا انجعل فیها من یتفلسف

وعظ، خطبه نمونه لرینه محتاج بولغان
یش آرقداش اماملر مزعه بر آز فائده سی
تیار امیددی بلکن توبه نده گی وعظمنی (حلا-
صه سی) اسلام مجله سینک بور کوشه سینده درج
ایتب تار اترعه اولادم.

وعظ و خطبه لرینی بیک کینک هم تیورن
رفک ایتیب یازارعه ده ممکن. لاکین بردن کاعده لر-
نک تارلق ایتموی ایتیب چیدن بزم یانکاعنه
منبر گه اوترعان یش اماملار مزدان بو قدر سنده
محتاجلر نک بولولرینی ملاحظ ایتب حزر گه
بو کچکنه بر نمونه نری درج ایتنه من. وقتیلده

کوروب للسهده سجده قبلدقلارین فقط ابلیس نك
امتناع ایتب کافرلردن بولونینی بزگه بیان
ایتدیر.

ای مسلمانلار، قرندهش لبر!

اللذک بویوک قدرتی و حکمتی بلهن بو
عجیب بیر یوزینه یار ائلدقدان سونک؛ اوستنده
گی مانور صحرائلر آعار صولار، طاولار، اور-
مانلار قوریداو دینگرلرده گی تورلو صنف جان
ایهس، حیوانلار و باشقه مخلوقاتلار؛ دولتلرنی
ادار ایتو و چون موافق بر حلیفه مناسب بر
مدبر گه طبعی ارلراق حاجت توشمش ئیدی.
بو قدر منتظم حالده یار ائلدش بر بیر
یوزینی گوزل اداره ایته توران، طبیعت نك
هر تورلو سرلرین میدانده چعارا آلتورعان
عقل و فکر قوتلرینه مالک بولعان بر دانسی
حلق قیلماق اللذک بویوک بر حکمتی وتله گی
ئیدی.

باشده فرشتهلر بو حالنگه تعجب و

استعراب ایتب فاراعانلار ئیدی. لاکین جناب
رب العالمین آدمک حلیفه بولا آلاچه عنی ایضاح
ایتسکه چ اللذک عظمت و عزت حکمتی کورب
فرشتهلر آدمنی احترام یوزندهن اللدهه سجده
قدلار. چنلابده بیر ئوزینه حلیفه بولوعه
آدمنک لایق بولون اعتراف ایتدیر گه مجبور
بولمالار ئیدی بو شولای بولورعه تپوشده
چونکه هر بر اشک اوزینه مناسب هم
لایق حوجسی بولو قانون طبیعتنر مثلا تیمر
چیلک اشنی بر جوهرچی، آلتنجی ادا ایتده
لماغان کبک آشلق اشنی بر عطار آلیب بارا
آلی. شولایوق جوهرچی اشنی تیمرچی اداره

فیها و یسفک الدما و نحن نسبح بحمدک و
نقدس لک قال انی اعلم ما لا تعلمون. وعلم
آدم الاسماً کلها ثم عرضهم علی الملائکة فقال
انبئونی باسمائهم هؤلاء ان کتمت صادقین. الی قوله
تعالی و کان من الکافرین.

بو آیت کریمده جناب رب العالمین
بیر یوزینه حلیفه یار اتاچه عنی ملائکه گه عرض
ایتوی. ملائکه ایسه شوشی فساد ایتوچی قان
توگوچی ذاتنی مه آنده حلیفه قیلانسک؟ حالبوکه
بز سنی پاکلیمز هر دائم سنکا حمد و ثنا
اوقیمز دیوب تعجب هم استعراب ایتولهری
لاکین جناب رب العالمین؛ مین سز بله گن
نرسهلرنی بلهن دیوب ایتوینی بزگه بیان ایتده.
صونکره آدمگه بارلق بیر یوزنده گی نرسهلرنی
بلدروینی فرشتهلر گه شولاردان خبر بیرنکر!
دیوب عرض ایتوی. فرشتهلرنک ای پاک
منزه بولعان اللها سین او بره تمه گنلهرنی بز
بلمیمز سین بلدر گن لهر نیکنه بلهنر سین بوتون
عیبلهرنی بلهسن دیه اعتمار ایتد کلهرینی.

صونکر آدمگه بلدر بلهسن نرسهلردن خبر
بیرر گه قوشوی آدم آلدان خبر بیردکنی. ..
آدم آلدان خبر بیرر گه چ جناب رب
العالمین اوزینک کبریأ و عظمتنی اظهار مقدا
هنده: ملائکه کدهطابا: «مین بارلق کو کله-
رده گی ویرده گی سرلهرنی بلهن. سز نك آشکارا
ویشتن بولعان اشلر نکرنی بلهن،، دیوب
ایتوی. صونکره آدمک بو قدر سولو بویاب
یار ائلدقنی کورسه تکه چ فرشتهلر ره آدمنی
احترام ایتار که امرا ایتوی، بارلق فرشتهلر
آدمنی احراه یوزندهن اللذک قدرة و حکمتی

بوللار توزولورینی اورداننکر الحاصل بیر یوزینی
عجیب بو معموریتلو حالکه قویولورینی بویوک
هنر و صناعت، مدینت که ایرشولورینی اویلاسا
نکر موندان صونک ینه ضور آدمملر بلن آدمملر
نک بو ائده آغا بار اجه فلارینی توشمناننکر
چنلابده جناب رب العالمین بیر یوزینه اگلابق
بر مخلوقنی حلیفه قیلعان اولکن دیوب قطعی
روشه حکم ایترسنر. اللهنک بو قدر بویوک
علم و حکمتنی اویلاب آنکا ملائکه کبک سجده
ایتدگه اوزنکرنی مجبور ایتارسنر...

میلونلارچه بلکه میلیار دلار چا اللهنک
یار ائدش عالمدری آراسنده کچکنه بولوب یور-
گن بیر شاری نک اوستی آدمملر بلن زینت لئه-
گن بولسه ئیدی بوش بر توفراق ئوبوهی گنه
بولیب قالغان بولور ئیدی. اسرار الهید
وعظمت ربانینک چکسنر نور لاری، بیر یوزینه
یالتراماعان بولور ئیدی.

بیر یوزی وحشت جهالت ظلمتلرینه
کوملب باشقه عالمدرن اوزین توبهن بر
حالده کورر ئیدی.

لاکین جناب رب العالمین اوزین بلسرو
ئوچون، بحق معبود ایدکن توشندرو ئوچون
چیکسنر عظمت، شوکتن حسابسز بویوک
حکمت و قدره تن اظهار ایتو ئوچون بو عجیب
سرلی مخلوقی آدمملرنی بیر یوزینه چدهدی
آنی احسن تقویمده یارانندی (لقد خلقنا الانسان
فی احسن تقویم) آکا بوتون بیر یوزینک دو-
لتلرینی قاشردی مسخر ایتدی. (هو الذی خلق
لکم ما فی الارض جمیعا) سورة البقره. (الم تر ان
الله مسخر لکم ما فی السموات وما فی الارض

ایته آلمی عطار شنی آشلقچی یورته آلمی.
هر بر اشنک اوزینه مناسب اصحابی ایلمسی
بار. نفق شونک کبک بیر یوزینک طبعی دولت
لهرینه باش بولورعه ایک لایق ذات گدوده بله
جاندان مرکب آدم بولوده شیک یوق.

اللهنک چکسنر قویسز عرش عظیمی ئچکنده
حسابسز یارانشن مخلوقات و عالم لهرینک هر
برنده اوزینه لایق مدیر و حوجالار یارالمدقی
باقن احتما لالرداندر. شونک کبک اللهنک
اکاملدر گه تله گن قانونلارینی کامللو اوچون
بیر یوزینی بحق معمور ایتو ئوچون بیر یوز-
ده ترتیب و نظامنی میداعه قویو ئوچون
لله آدمی بیر یوزینه حسوجه هم حلیفه
قیلدی.

سز لهر آدمی آزعند مطالعده ایتب قارا-
ساننکر چنلابده بیرنک طبعتمه ئینک مناسب
ئبنک باقن بر صفتده یار ائلمش ذات آدم ئیدکنی
بولورسنر.

ان مسلمانلارا سز لهر آدمملرنک تاریخده
کوز یورتنکر، سز لهر آدمملرنک یار ائشلارینی
فکر ایتب قارائنکر.

آدمملرده گی عقل و فکر قودتلرینی
توشب قارائنکر. آدمملرنک بیر یوزنده گی
هر تورلو آورقلارعا قیین لقلارعه چدام بولوب
یار ائلدقنی کوز آلدگزه کتیرنکر.

آدمملرنک چیکسنر بویوک استعداد و قابلیت
لهری سایه سنده بو قدر بویوک علوم و آثار میدانه
کیلدکنی توشنکر. آدمملرنک بیر یوزی دوله تله-
رینی تیگتر بولیش، تورلو تورلو میکتکلر گه
بولوب بو قدر ایس کیتدر لک بویوک شهر لهر

انسان گاه حیوانیة قوتنده معلوب بولوب توبدن
توشه (ثم ردذناه اسفل سافلین) گدها روح
نیت قوتی سایه سنده بویوک بحت که تو عری
یولعه کره (الاالدين آمنوا وعملوا الصالحات
فلنج اجر غیر ممنون جناب رب العالمین آدم
باللاری حیوانیة عقلت نادانلق هانویه لهرینه
اوشیب هلاک بولماسونلار ئوچون انسانیه لهر-
تن تکمیل ایتسونلر ئوچون عایه حلقه لهری
بولعان حالیفه لک دهن آبرلما سونلار ئوچون
هر بر دورده دیورلک مرشدلر کوندر ب تورلوی
مرشدلر ئارقلی انسانیه روحانیة جهتلهرین
تربیه ایتدرو ب توردی، ضالالت حیرتسه، تو -
شیب حلیفه لک وظیفه سندان آیرلیب بر باد
واما وینه یاردم ایتدی...

انسانلار هر نه قدر بویوک عقل قوه لهرینه
مالک بولسه لارده هر اشنده مرشدک محتاج
بولوی معلوم. مونه بو مرشدلر اللهنک کو-
ندر مش پبعمبر لهری ئیدی. پبعمبر لهر بولماسه
ئیدی انسانلارده عی بویوک عقل فکر قوتلهری
عطل قاور ئیدی. مونکا شاهد ئیچون دعوت
بالیح بولماعان آفریقه و آوسترالیا روحشیلهری
یتسه کیرک.

پبعمبر لهرنک ارشادلهری بزرگه ایر -
شده گفن بولسه ئیدی بزلارده شولار کبک تونکب
قالور ئیدک تو گممه؟... البته.

لاکین جناب الله احسان ایتدی خلافت
نعمتنی کاملله مسک فی قصد ایتدی، تسله دی
انسانلارنی تو عری یولعه ارشاد ایتدی. آراعه
جسمانی و روحانی تربیه بیره تورعان دینت
یولن بلدروی، شول صورتله بزلهری جناب

واسیع علیکم نعمه ظاهره و باطنه) و من الناس
من يجادل في الله بعرض علم ولا هدى لا كتاب
(من) سورت لقمان.

مینه شولای ایتوب جناب رب العالمین بزلهرنی!
بیر یوزینه اوزینک تله کلهرین اظهار ایتو
ئوچون حلیفه قیلدی.

ایندی ای آدم باللاری! سزلر بوقدر
بویوک نعمتک قدر و حرمتی توشه آسز می
اوزنکری حلیفه لک در جه سنده صاقلای آسز می؟
اونکرده گی بوقدر بویوک قوتنی توشه آسز می؟
اوزنکرده گی بوقدر بویوک عقل و فکر قوتلهر-
کرنی تیوشلی اورن دهنه استعمال ایتدیز می؟
جناب رب العالمین سزنی بوقدر حرمت ایتب
وقدر بویوک نعمت بیر گچ سز دهن بوز طیفه
یدا ایتوید ه طلب ایتدچه کدر. بواه انست گه
حیانت قیلعان لارنی طبیعی اولراق مسئولیه
اهسنه تارتقور. مونه شوندی آور مسئولیه-
دن قوتولو ئوچون بزدن بر یول دیانه تلو
بولو، دین یولی بلن بارور، حلیفه لک وظیفه
سن بزرگ بلر گفن نه سه دین ایدکن ایتو گده حاجت
یوق.

جناب اللدانه لارنی حلیفه قیلدی احترام
ایتدی آراعه عقل فکر نعمتلرینی احسان
ایتدی. شونک بلن برابر آدسه بیرنک طبعته
موافق حیوانیة، ماده جهتیده قوتلو بولیب
بزلر انمش. شونکا کورده آدم ههر وقت
ارزینی بر برسند قارشو بولعان ئیکلی قوتنک
حکمی آستنده تابا، ئیکلی قوتنک نراعی آلدنده
بش. بوقوه لرنک برسی روحانیة قوتی بولسه
لیکن حیوانیة سهوانیة قوتیدر.

بوعنمتك دوامی حرمتنی بلب اورننه صرف
ایتوده در یعنی شکر اسنی قیلوده در. ای جهاعتا
دنیا و افلق لارینه آلدانه بییق روحمزی نوشرمیمیک
چن حایغه الارض، چن مؤمن بولیب یمشهر که
اجتهاد قیلیق۔ جناب الله هر قایومزه توفیق
و استقامت برب سلامت الدارین نصب ایلمیه
آمین. علما شور اسنادا سر که تب آخوند جهال
نگیر آبر گیلیدین دؤفا.

لله حلیفک بلهن هم حلیفه لکنی صاقیلی
تورعان دین بلهن مشرف قیلدی. بئر که بولعان
حمتنی شولار بلهن کامیلده ای مسلمانلار:
سز لرنه قدر بحتلی سز سز لرنه نه هدر بویوک
بولداسرا بله سز می؟ سز اور نکرده گی بو بویوک
نعمتنی؟ بله سز می سز اوز نکه زرده گی بتمه سز
تو گنمه سز النوع انسانیته؟ سز لرنی الله
حرمیلدی الله بوقدر عالی صفتده یاراندی.

اسلام دنیا سزده حاتونلر.

شوشی خدمت لرنی اوزینک صوگ کونلرینه
قدر اونو تمادی، خدیجه نك دوست لری و صحبتده
شمری کیلمگه نده آیروم التفات اینده در و حرمت
کورسه تده در: «اول خاتون بز که خدیجه سلامت
وقتده کیلدر ئیدی، دیب، اوتکهن کونلرینی
ایسینه توشره صانعونینی بلدره در و خدیجه نك
بیک حرمتلی اورن طوتقانلغینی باشقه لرغه
آگلاتادر لدی.

رسول الله نك حرمتلو حاتونلر نك
برسی بر وقتده لطیفه (اویون) یولی برله بولسه
کیرک: « خدیجه ایندی بر ایکی ایردن قالعان
طول قارتچق بولغان، دیسگان ایدی.

رسول الله حضرت لری شول سوزنی اوخشا-
تمادی و: خدیجه دن بر کاتلی خاتونم بولغانی
یوق بتون خلق مینی یالغان غه نسبت بر گهن
بر وقتده اول مینی تصدیق ایتدی، بتون خلق
کافر بولغان وقتده اول بر اوزی مؤمن بولدی
بتون دنیا مینم برله مناسبترینی کیسکان بر

بو قدر کوب ییللردن بیرلی اسلام دینینک
سلامت صاقانوب طور ونده هیچ اوز گهر می
و ایلمگه نعی بز لر که کیلوب بیتونده ایرلرنک
زور خدمت لری بولدی. مونده شبهه یوق. موندی
ایر لر برله بو کونگی اسلام دنیا سینک افتخار
قیلوی البته اورنلی. لکن اسلام دینینک دوام
ایتوی و دنیا غه جهیلوی حقنده ایر لر برله بر
صفتده توروب خدمت ایتوچی خاتونلر ده بولدی.
موندلر بر لده، افتخار قیلو اورنسر تو گل.

رسالت و وظیفه سنی یو کله وی سبیلی قوم
قیلمه سی حتی بعض بر محرم قار نداش لری
طوفندان کیستولگهن و آران چغار لغان
رسوالله حضرت لری عقللی و عقیف، صبرلی
ولطیف بولغان خاتونی حضرت خدیجه نك
اثرلی و معنالی تسلیم لری برله یواندا در و اوزینک
وظیفه سنی اوتو طوغروسنده و نك یاردمی
و بولشغی برله فائده لهندر ایدی.

رسول الله حضرت لری بومبارک حاتوننک

وقتده اول میگا اوزنیک مالی بله یاردم ایندی
 مینی تر بیه لادی خاتون لرنیک بالاری میگا
 دشمن بولغانلاری بر کونده خدیجندن بولغان
 اوزبالارم میگا یووانچ بولدیلر، دیدی.

معتبر حدیث کتابلرنده حضرت عائشه
 وام سلمه همده باشقلر طرفندن روایت ایتو-
 لنگن اوزون وقسه حدیثلر کوب. علم برله
 تخلصه وچی اسلام دینینک دنیا ده تامرلا نویسنه
 خدمت ایتوچی خاتونلر اونلر برله گنه تو گن
 بلکه یوزلر برله صانار لولق در حه ده کوب.
 مونلرنک اسملاری قوم وقبیللاری زمان لاری
 عمر اوتسارولاری وفات بولولاری ده شوشی
 طوغریده یازلغان کابلرده معلوم.

خدمتلرنک زورلغی و آزلغی. فائدهلی
 بولوی احتیلاجغه قاراب یوری. دنیا ده شوندی
 اورنلر شوندی وقتلر بولا باشقه بر اورنده
 وباشقه بر زمانده صانغه آلمنی طورغان بر
 خدمت بیک کیره کلی و بیک فائدهلی بولوب
 چقار.

بزنک شوشی اولسکه مزده وشوشی کونلر-
 مزده خاتونلرغه یو کلهنه طورغان آور تو گل
 اما اوزلاری بیک کیره کلی وفائدهلی خدمتلر
 بار. شول خدمتلرنی ایتو آنلر اوستینه توشکن
 بر بورچ. اما بورچنی تولدو چیکسز روشده
 صدقلر اوله شوگه کورده فائدهلی و ثوابلی
 بولونده شبهه یوق.

اول بورچلردن برسی اوزمزنک دینی عا-
 دتلر مزننی و رسملر مزننی صاقلادور.
 اوزمزنک دین ایرم کونلر مزننی مجمعه،
 دینمزده گی ییل باش همده مواد کونلرینی عا-

ئله باشغی بولغان خاتونلر وقتلردن انک بلوب
 طوررغه کوچ بیتکن قدر شول وقتلرده
 اوی اچنده بولغانلرنک کو گللرینی آچارلق
 ایتوب ایر کینلک بیدررگه کیرهک
 بولدر. مونک ایچون زور مصرفلر حاجت
 تو گل.

آز نرسه برلدهه عانله اچنده بولغانلرنک
 کو گللرینی تابو ممکن.

اول بورچلردن ایکنچیسی تیل صاقلادو.
 بو کون بزنگ یولغاسالنگان و دنیاوی بومشلر-
 ینی عنه تو گل حتی دین و علم طوغروسنده عی
 یومشلمزنی اوتدرک اوز آرامزده قوللاننا
 طورغان تلمز بار.

گرچه آراده چیتلردن کرگن سوزلر
 کوب بولسده اول سوزلر ایندی اوز مالمنز
 بولوب کیتکان، تور کیچه تیل بولوب صابالو
 تیوشلی کورلگان.

دیمنک: بیک یبخشی و یتش تلمز بار.
 سویله شهسی کیلگان. کشی آبدراب طو-
 رلق تو گل. اش شولای بولا طوروب اوللرده
 کیره گدن آرتق حتی بتونلن کیره کهمی
 و کیلشی طورغان اورنلرده روس سیزی
 استغمال ایتولنه باشلاغانلغی کورلدر.

بر کشی: «دیم بوینده» . . . . .
 اولنده بولدم. روس مکتبلرنده اوقوب چقغان
 ایکی یتش یگت اوزون وقت سویله شوب او طر-
 دیلر. سوزلاری بتونله نور کیچه بولدی دیسهم
 اوزلی، شول اورنده ایکی اول آغایینک سو-
 یله شوب او طرغاننده واتوب یهروب قاتناشدر-
 عان روسچه سوزلاری اوچدن بری بولدی دیسهم

آرتدروب سویلده بولماز دینی.

حلقمیز روسچه بلسونلر، قوللرندن کیلسه باشقه تللیر برلده آشنا بولسونلر، بیلو بیک کیرهک، اما اوز سوزیز آراسینه اورنلی اونسز کیرهکلی کیرهکسز چیت تللرینی قاتناش اورو ایندی برده کیلشینی.

موندی اش اوز تللیر یولعه سالونمازدن برن یاریدر ایندی حتی ایندی اوز آنا تلسی مسکتبشده گنه تو گل حکم یورطلرنده و حکومت دائرهلرنده رسمس وقانونی تل بولوب یورتله باشلادی.

ایندی بیک آرتیبیلی تللیر بار موندن صولک بو اش یارامی.

اوزینک اوینداییک کوب روسچه سوزقا- تناشدروب سویلده روس غه یوموشی توشکاک

تلماچ آرقلی سویلده هنر بولماسا کیرهک. بو کونگی بزنگ بو اولکده گی بیکره کده بائقرده خاتونلرینک برنجی وظیفه لری اوزلر- ینک آنا تللرینی صاقلاوا، اونوتدرسار، اوی اچنده تل حوجه سی بولوب طورودر، بو خدمت آنک اچون آور تو گل.

دنیاده بولعان هر تورلی قوملرینک تللری یینی صاقلاوچیلر شول قوملرینک آنالری و تللری بولعان حالده بزنگ حلقمیزینک تللرینی صاقلاوچیلر ده اوزلرینک آنالری و خاتونلری بولورعا تیوشلی. بزنگ حلقمیزینک آنالری، خاتونلری زبیره کبک و همت طوعروسنده بیا- شقالردن کیم تو گل.

مخلصه بوسی

علما شوراسینگ برنچد جیولشد

عبدالرحمن رسولی اهر حاضرئیدی. اعضالاردان حسن عطاشی حجت الحکیم محمودی شهر شرفلر یوق ئیدی.

جیولشده بارلغی اوز مرتبه رسم عمومی مجلس بولیب اوزدی. مجلسلرده قارالیب تورلو مذاکره و قرار بیربلگن مسئلهلر (۱) شیرانک اوتکن اشندن حساب بیرو (۲) اطرافدان کیلشمس معروضهلرینی اوقیب مزاکره اینتو (۳) نظارتینک مهسکه وو کیلی نک معروضه سی.

(۴) علما شوراسی و چون ئش پلانی و دستور توزو (۵) زمان و محیط توررعان مهم مسئلهلرینی تیکشرو و بو حقدالساکس لفر کورسدتو، مشکل

اوتکن ۱۹۲۳ ییل ۱۰ ئیوندن ۱۸ قدر دوام ایتمش بوتون روسیه مسلمان روحانی و متولی لهرنوسی دینه نظارتی یاننده اون اعضادان عبارت برشورا ئوبوشمه توزب کیتکن ئیدی. شول ئوبوشمه نیک بو ۱۹۲۴ ییل ده ۱۰ ئیوندن ۱۸ نه قدر عمومی جیولشی بولیب اوزدی. جیولشده علما شوراسی اعضالاردان مفتی حضرت رضالدین بن فخرالدین، قاضی لاز کشاف الدین ترجمانی ضیالدین الکمالی، عبدالله سلیمانی. مخلصه بوسی. آخوند جیهانگیر آبر کیلدین طاهر الیاس کرامت الله آیدارف صالحجان اورمانی عطالله عبدالله عبدالرحمان عمری.

مجلسده بارلق ئش وقرار لار تریبلیسی
ونظاملی اوزدی. اعضالار بیویوک در واجهه ادا
بلهن آلعان بو بیویوک ئشنی دوام ایتدر که
بولدیلار اورنلردن توروب همده وقت وقت
جیولشلار توزب دینی علمی مهستهلر ده امت
اسلامیه که یارم ایتار که سوزیمرب نارالیدیلا.
جیولشئیک مهم قرارلاری هم پرتاکوللاری
وقتیلدا محتسب حضرتلر که کوندریلور آلا
آرقلی محلهلر گیده ایرشر. شونکا کورده موندنا
آلارنی یازلامدی. علما شوراسنځ سرکاتیب
جهانگیر آیزگیلین

مسئلهلرنی تعیین آلاعه جرابلار حاضرلار
۶) دینی مهتر سهودینی قورصلار عابراعه لار توزو
۷) آله چنده دینی تربیه و تعلیم حقنده رسته ر توزو
۸) آی بلش لاری حقنده کشف ترجمانلر معرو
ضهسی و بو حقده قرارلار ۹) زمانده موافق
برفقده کتب توزو. ۱۰) زمانه لایق برحقده
واساس الاسلام حقنده کتاب توزو. ۱۱) زامان
ده موافق علم کلام توزو. ۱۲) وعظ و خطابت
حقنده یوللر و تدبیرلر توزو. ۱۳) آعومده سی
شله رده بعض استفتالارعه تمهولی بیورلر دهن
عبارت بولدی.

رسمی قسم

خطاب و مراجعت

چاره لور کور دز شولوق مسلمانلار منفعتی ئوچون
دین اوقتو برنجی باصقیچ اش مسکن تمام ایتو
ایله باغلا نمش در که بونقطنی هر بر مسلمان
آکلارغا و کامل رهوشده اوتور که تیوشدر.
سره هممه گتر شونی نق خاطرده وتارغه
وتون مسلمانلارغه ایضاح ایتوب آکلانورغه
تیوشلسز که مسلمانلارنک بختسز لک لریسز
وعصرلار چه قصولارینک باش سبب آنلارنک
آورویا خلقلارینا نسبتا دهننده آرتدا قالولاری
وجهالقدریدر. سونک وکیللر گتر اشترک
ایتسکن اوتسکن یلغی عمومی دینی ندوهنک بو
مسئله حقنده توبنده گی قرارنی، اهمیتیندینا
تکرار خاطر گتر که توشره مز اول قرار اشبو
ابدی: مسلمان خلقی عصرلار دان بیولر علوم

دیهه نظارتندن اوزینه تسابع بارچه
محتسلر گه آنلار واسطه سی بولنه بون امام
موسلمانلارغا خطاب و مراجعت. جناب حقنک
فضل و عنایتی بولر شورالار حکومتی دین اوقتو
حقنداعی بزنگ تله گترنی ایجابی صورتده حل
قیلدی. برنجی باصقیچ اش مکتبلرنی تمام
ایه کن یا که ۱۴ پشکه یسکن بالارغه مسجدلر ده
دین اوقتورغه رخصت ایتدی.
شورالار حکومتی اوزاق زمانلار پادشا
حکومتی طرفندان مظلوم بولغان مسلمان
خلقینک مدد تسکه بولغان احتیاجلرینده اعتما
رغه آلب شولوق دین اوقتورغه رخصت بیر گن
وقنده مسلمانلار آراسنده اوز آتاللرنده اوقولا
تورغان عمومی فن و اش مکتبلرنی کوبیتو گده

تعلیمگه تحریرض نیته، اسلام دینی و علمی ایر
و خاتونلارغه فرض ایتمک کندن بوراعی تعصبقه
تیسیمرب خاتونلارنی اوقودان تیو کی
عاقبتی صوگ درجهده ناچار نتیجهلر بیر گن
برئشدهن اجتناب ئیتمر که کیرهک.

شرق ملتلهری فن برله قورالانسیب
تعلیمات اسلامییه برله متخلق بولسالرغنا اسار-
تنک تیمر قولدندان قوتلاچاق وانسان بولوب
یهشده حقیقینه مالک بولاچاقلاردر،

حرمتلو محتسب و اماملار!

ندونهک اشبو قرارنی سز دخی بر مرتبه بارچه
مسلمان خلقلارینه آکلایوب اوزگزر، تاینکه
بارچه مسلمانلار بربرندهن غبطه قیاشوب
اش مکتبلرینه مادی جهتهدن یاردم ایسونلر
ضرور معلوماننی آسونلر ئچون بالالارنی اش
مکتبلرینه بیرسونلر و برنجی باصقچن یاشده
نرک تمام ایتب و تسینک بویل ۹ نچی ئیونده
بولغان اشبو قرارینه موافق دین درسلهرینی
اوقرغا آشقسنولار.

رِسْهَابِ لِنَامِنِ اِذْوَاجِنَا وَ زَرِّ يَانِنَا قُرَّةَ

اَعْيُنٍ وَ اجْعَلْنَا لِلْمُتَّقِينَ اِمَامًا.

(سورة الفرقان آیت ۷۴)

دینییه نظارنده رئیس - مفتی رضا الدین
بن فخر الدین

کشاف ترجمانی
ضیاء الدین الکمالی
عبداه سلیمانی
مخلصه بوسی

قاضیلار

وفنون ئچنده یهشه گن کوچلی ملتلهر طرفندان
ئیزیله کیلیدی. بولار مسلمانلارنی ئوز
قوللارنده توتو اوچون آلارنی قاراگئیلقدن توتد
بالرده شول قارانغلق آلارنک قوت و بایلقلارنی
آرتلررغه ئیک برنجی سینی تشکیل ایتمدی.

شورالار حکومتی دنیاده برنجی مرتبه
اولاراق اوقواوقو ئشلهرینی ملتلهر آراسندا
غنی آیورماغا قاراماسدان بتون ملتلهر گه عمومی
ایتب قویدی.

روسیدنک مستبد حکومتی پادشاهلاری
باشنده بولغان حالده مسلمانلارغه معارف بولنه
آویجا توتودان امتناع ئیمته، حتی خلقنک ئوز
همت و غیرتی برله آچولغان مکتبلهرده آنا
تلنده فن اوقوداندا طیا کیلیدی.

علم معارف کنه بزرگه قوت بیره
اولغا بزنگ حر و حقوقلی غراژدان بولوب
یهشوبزگه و ئوز حقوقلار بیزنی ساقلاوغه یوللار
آچامونا شول حاللهرنی اعتیبارغه آلوب بزئش
مکتبلهرنی توغری و درست ئیتوب قارارغا آلر-
دان قالماسقا، آلارغه قولدان کیلگن یاردهمی
ئیتودن باش تارتماسقه ئیشز. قرآن کریمده
"هل یتوی الذین یعلمون والذین لا یعلمون
بلکنلر بلن بلنه گنلر بر تیگز بولا اولارمی، دی

حضرت پیغمبر "علمنی چینده بولسادا
آل، دی. بزنی قاراگئولقدان چغب یاقتلقا
کرر که دیلمی. اسلامیت او هام و خیالات ئوزده-
رینه بنا قیلنغان بر دین بولمیچه اول حقیقت.
حیات دینیلر، دانا آنک دقیق مسئلهلرینی
آکلر ئچون فن کیرهک حضرت پیغمبر حدیث
لری بولنه فنک هر نوعنه بزنی چراقرا و آلارنی

تورکی خلقلاری ئوچون فن مکتبلىرىنى كوبه يتو و مسجدلرده اسلام دىنى
 وقتوغه مساعده قىلو حقدن اؤتسيك قرارى.

مسلمانلار ك مركز ديهه نظار تينه

اوقا.

كوچره

بوتون روسيه نك مدر كوز باشقارما كه مېتى
 همت رياستينك ۱۸ نچى نومبر اولترو شينك
 ضبط نامى سندن نسخه

۱۹۲۴ نچى يل ۹ نچى ايون

طگلاديلار:

۱۳ اسلام دىنى اوقتو حقده

(وتسيك حضور نداغى مخصوص

كاميسيئه نك داكلادى ۱۵ پ. ۲۴

۲۴ يل

قرار بورديلار:

توركى خلقلارينك تل مکتبو بوتون مدينلر يته
 قارشو پادشاه حكومتينك جبر و ظلم سياستى
 نتيجهسى اولراق آنلار اقتصادى و مدنى احوالده
 باشقا خلقلارغه نسبتن توبن بولب قالديلار.

ر. س. ف. س. ر. حكومتى - خلقلار
 آراسنده هر تورلى تيگرتسزلكنى طامردان
 بترونى اوزينه مقصد ايتوب قويغانلقدان قرار
 بوردور:

آ) خلق معارف كاميسارياتلار يته بيورلا

توركى خلقلارى ئوچون، آنلار نك اوز انا
 تللدر نده اوقتونى اء مين ايتوب مکتبلر هم باشقا
 سياسى ياقتر تو مؤسسهلر نك سانلار ين كوبه يتو
 كه آيروم دقت ايتهر كه: توركى خلقلارى يوچون
 هر بر يمش اوسمر بوونلارغه لازم معلومات
 آلو امكاننى تامين ايتير لك ايتوب صاويت

مکتبلىرىنك چلتهر پلاننى اشلر كه: اوشبو پلاننى
 وجود كه چغارو دىنلى خلقى هر تورلى بواشلق
 غه جلب قىلب به پلاننى ممكن قدر قسقه مدننه
 عملگه قويارغا چارالار كورر كه بيورلا.

ب) دىنى حكومتدن، مکتبى دىنن آيرو
 حقدن اغى اساسى ديكر يتى ملاحظه غه آلوب اچكى
 اشلر خلق كاميسارياتلار يته هم معاريف
 كاميسارياتلار يته صاويت مکتبلر نده دىن
 اوقتوغه مساعده ايتمه سكه ضرور چارالهرنى كورو
 تابشلا.

ج) توركى خلقلارينك معيشت خصوصيت
 لهرى ايله حسابلشوب مسجدلرده اسلام دىنى
 اوقتوغه مساعده قىلينا.

۱) برنچى باصقچ اش مکتبىنك برنچى
 قورصنى تمام قىلغان وشول حقدن رسمى شهادت نامه
 تقديم ايتكهن كمشلر كه: ۲) ۱۶ يفسكه يتكهن
 وشول حقدن رسمى شهادت نامه تقديم ايتكهن
 كمشلر كه:

د) اچكى اشلر هم معارف خلق كاميسا
 رياتلار يته بوقرارنى تفصيل قىلوب اينسترو كسيه
 نشر ايتر كه بيورلا.

وتسيك سر كانبى آ. كيسيلوف.

مهر اورنى رقم ۶۱۳ س ۱۰ نچى ايون ۲۴ يل

دورست وتسيك رئيسى سر كاتيبلىگده تشس
 باشقاروچى اوچون او. پيتروف.

۱ نچى ايول ۲۴ نچى يل.

ترجمه اصلينه موافق: كشاف ترجمانى

Копия с копии.

Центральное Духовное Управление Мусульман.

г. У ф а.

В Ы П И С К А

из протокола № 18 заседания Президиума Всероссийского Центрального Исполнительного Комитета Сов. Раб., Крест., Красноармейских и Казачьих Депутатов

от 9-го июня 1924 года.

С Л У Ш А Л И:

3. О мусульманском вероучении, доклад специальной комиссии. (пр. ВЦИК 15, п. 24—24 г.).

П О С Т А Н О В И Л И:

1. В результате политики гонения и запретов царского правительства по отношению к языку, школе и всей культуре тюркских народов, они оказались в худших экономических и культурных условиях по сравнению с другими национальностями Правительства РСФСР, поставив себе целью уничтожить в корне всякое неравенство между народностями, постановляет:

а) предложить народным комиссариатам просвещения обратить особое внимание на увеличение числа школ и других политико-просветительных учреждений для тюркских народов, обеспечивая преподавание на родных языках, разработать план сети советских школ для тюркских народов, который обеспечил бы возможность для всех подрастающих поколений получить соответствующее образование; принять меры к проведению этого плана в возможно короткий срок, привлекая местное население к всемерной поддержке при осуществлении этого плана;

б) исходя из основного декрета об отделении церкви от государства и школы от церкви, поручить народным комиссариатам по внутренним делам и наркомпросам принять необходимые меры к недопущению преподавания вероучения в советских школах;

в) считаясь с особенностями быта тюркских народов, разрешить преподавание в мечетях мусульманского вероучения: 1) лицам окончившим полный курс первой ступени единой трудовой школы и представивших официальное о том удостоверение, 2) лицам достигшим 14 летнего возраста и представившим о том официальное свидетельство;

г) народным комиссариатам внутренних дел и просвещения предложить издать инструкцию в развитие этого постановления.

М. П.

Секретарь ВЦИК А. Киселев.

№ 613/с

В е р н о:

10/VI 24 года,

За делопр. секр-та Пред. ВЦИК О. Петров.

Копия с копии верна:

Зам. пред. Центр. Дух. Управ. Мус. К. Тарджиманов.

جهان محاربهسى

آنلارغا قارشو دفاعى محاربه قىلوني اهل اسلامغه شروع قىلدى لکن شولوق قرآن کریم وَاِنْ جَنَحُوا لِلسَّلْمِ فَاجْنَحْ لَهَا (سورة الانفال ۶۳) آيتى ايله صلح و مسالمة حالنده ياشر گه ميل ايتکهن قوملر گه قارشو مسالمة حالنده معامله قىلورغا حرب ايتمه سکه ييوردى.

باشقا حالقلارنک ير لر ينى استيلا ايتو اوز لر ينى اسارتده طوتو اوچون محاربه قىلو اسلام شريعتنده مشروع تو گل بو اش انسانلار آراسنده مساوت و عدالت اور نلاشرونى اوزينه غايته مل ايتوب طوتقان اسلام دينى نك رو - حينه تحاميات ايمدى بتون دنيا صوغشى دييورنك بو جهان محاربه سنى باشلوجى، اوز منفعللرينه خدمت ايتدرو اوچن واق توبهك حكومت لدر تيمده قاطنائشدر وب ييهر وچى استيلاجى بو يوك آروپا دولته درى شبهه سز باشقلارنى سياسى و اقتصادى جهتن اسارتده توتو، مملكتلر نده گى زاوود و فابريك لهرده اشلنه طورغان حسابسز كوب مانلار ينه اير كون بازار آچواوچون كوب ميليونلار چه آم

ير يوزنده آم بالا لرى اوستينه تل ايله سويلب قلم ايله يازوب بتره آلماسلق دهشتلي آفت و بلا لار كيمر گن جهان محاربه سى سينك باشلاونوينه اون يل طولدى، دينيه نظارتى سياسى دن چيده دينى بر مئوسه بولدىغندان محابله نك تاريخى يازو واسبابى تيكشرو آنك وظيفه سى بولماسادا اوشبو تاريخى وقت مناسبيله بو حقه اسلام دينى نقطه نظر دن قاراب برهر سوز ايتونى لازم كوردى:

مكه مشر كه درى رسول الله غه و آدك صحابينه قارشو اعلان حرب قىلوب سويكملى وطنلر نى تاشلاب چغارغا مجبور ايتدكه درى ير يوزندن اسلامى و مسلمانلر نى بتر و بولينه توشدكلرى صوگده قرآن كريم اِنَّ لِلَّذِينَ يُقَاتِلُونَ بَايْنَهُمْ ظَالِمًا وَاِنَّ لِلَّهِ عَلَىٰ نَصْرِهِمْ لَقَدِيرٌ (سورة الحج ۴۰) و قاتلوا في سبيل الله الذين يقاتلونكم ولا تعتدوا ان الله لا يحب المعتدين (سورة البقره ۱۸۶) ايتلرى ايله

صفاده پاشەر گه تله و لهر بدره اسلام تعلیماتی بوینیچه
 مسلمانلار باشقا لرغه استیلاء قیلو. ظلم و اسارتده
 توتونی هیچ تله مدیه چاکلری کبی باشقلار
 طرفندان ظلم ایتلو و اسارتده توتلو غمده هیچ
 راضی بولمایا جاقلار و بولماسقه تیوشدر،
 حضرت پیغمبر خدیثنده ظلم ایتودن هم ظلم
 ایتلودن استغاده قیلعان.

یوقاریده سوبیلنگن ملاحظه لهر گه بنا
 دینییه نظارتی کوچیلدر کوچسز لهر گه ظلم ایتو اسا
 سینده قورولغان استیلائی محاربه گنفرت قیلو و تون
 مسلمانلر یوفکر گه اشترک ایتدجه گینه شبیهه
 قیلوی.

«دینییه نظارتی»

و.ك، پ، نك XIII نچی اسیز دینك قراری

دینگه قارشى پروپاگاندا.

۱۷ مذهبچیلر گه (سیکانتلارغه) قارشى
 خصوصاً دقتی مناسبته بولو ضرور دیکه
 آنلاردان کوبی پانشاهلق طرفندان بیک قاتى
 تعقیبلر گه دوچار ایتلیدلر. هم آنلر آراسته
 کوب فعالیتلر بارلغی کورله. مذهبچیلر
 آراسنده پایتاق بولغان مدنی - یورط خوجالغی
 عنصرلارینی جایلی یلشو بلن صاؤبتتشی یولیتا
 (مجراسینه) توشرو گه نائل بولرغه کیرهك.
 مذهبچیلر نك صائی کوب بولغانعا کوره بو
 اش بویوک اهمیتتی حائر، بو مسئلهیرلی احوال
 و شرائطغه قاراب حل ایتلور گه تیوشلیدر.
 قریبه لهو اشى.

۱۸ دینی خیالات ایله نیندهی گنجه بولسده

اداری چارالره، مثلاً چبر کور، مسجد، سیناغوغ
 عبادتخانلره، کاستیول و مشالینی بابو کبیلر بلن
 کوره شور گدطرشونی قطعی رهوشده تیر و ضرور
 اولده دینگه قارشى پروپاگاندا فقط اول کشیسی
 اوچراشا طور عیان طبیعتی هم اجتماع حیانی
 مادیلکجه بیان ایتور رهوشنده بولورغا تیوشن.
 بوز، یاعه وور، کوك کو کوره و قور بیق نك نیچك
 کیلوب چهوروی، ضررلی نرسه لهر نك ظهوری
 نوهر اقمك صفتلری، تیرسله ونك تانشیری و
 شونك کبکلرنی ایضاح قیلو دینگه قارشى پرو-
 پاگاندا نك ایك یاخشی نوعیدر. آنسدى
 پروپاگاندا مرکزینی یار تیه تشکیلاتلاری بولباشچلغی
 بلن مکتبلر هم قرأت اویلدیری باصارعه کیرهك.

اير شور گه ممکن آندی احتیاطی مناسب شرق
جمهوريتاھرنده و اوبلستلارنده خصوصاً
ضروردر.

ترجمه اصلينه موافق. كشاف ترجماني

خصوصاً شونی دقت لمن تغیش ایتو
ضروردر که معتقدن دینی حسینی تحقیر ایتد.
سون آٹا بیک اوزون یلار هم اون یلار بوینچہ
اویلاب قیلنغان معارف اشلہری لمن گنہ غلبہ گنہ

Выписка из газ. „ГУДОК“ от 7-го июня 1924 г., за № 1214.

Постановление XIII Съезда РКП.

Антирелигиозная пропаганда.

17) Особо внимательное отношение необходимо к сектантам, из которых многие подвергались жесточайшим преследованиям со стороны царизма и в среде которых замечается много активности. Умелым подходом надо добиться того, чтобы направить в русло советской работы имеющиеся среди сектантов значительные хозяйственно культурные элементы. Ввиду многочисленности сектантов работа эта имеет большое значение. Задача эта должна разрешаться в зависимости от местных условий.

Воспитательная работа

18) Необходимо решительно ликвидировать какие бы то ни было попытки борьбы с религиозными предрассудками мерами административными, в роде закрытия церквей, мечетей, синагог, молитвенных домов, костелов и т. п. Антирелигиозная пропаганда в деревне должна носить характер исключительно *материалистического объяснения природы и общественной жизни*, с которыми сталкиваются крестьяне. Разъяснение происхождения града, дождя, грозы, засухи, появления вредителей, свойств почвы, действия удобрения и т. п. является наилучшим видом антирелигиозной пропаганды. Центром такой пропаганды нужно сделать школы и избы-читальни под руководством парторганизации.

Особо внимательно необходимо следить за тем, чтобы не оскорблять религиозного чувства верующего, победа над которым может быть достигнута очень длительной, на годы и десятки лет рассчитанной работой просвещения. Такое осторожное отношение особенно необходимо в восточных республиках и областях.

ВЫПИСКА ВЕРНА: Член ЦДУМ А. Сулейманов.

Р. С. Ф. С. Р.

Копия.

Народный Комиссариат Юстиции. В Центральное Духовное Управление Мусульман.

V-й отдел Ликвидацион.

Гор. УФА

(Отделение Церкви от государства).

1/III—1924 года.

№ 5378.

Москва.

Вследствие заявления Вашего от 27/II—24 г., № 40, 5-й Отдел НКЮ сообщает, что мутаваллиты, члены приходских советов при мечетях, могут состоять членами профсоюзов, поскольку они не являются монахами (дerviшами) и духовными служителями религиозных культов и поскольку не извлекают никаких доходов от своего церковного служения, т. е. являются вполне мирянами.

Член Коллегии Наркомюста Красиков.

Секретарь Киселева.

Копия верна:

Член Центр. Дух. Управ. Мусульман Сулейманов.

Копия с копии.

В Ы П И С К А

из протокола № 41 заседания Президиума Всероссийского Центрального Исполнительного Комитета Советов Рабочих, Крестьянских, Красноармейских и Казачьих Депутатов, от 14-го августа 1923 г.

С л у ш а л и:

21. Ходатайство мусульманского духовного управления г. Уфы об оставлении в его распоряжении дома № 50 по Тукаевской ул.

П о с т а н о в и л и:

Предложить Башцику оставить в пользовании мусульманского духовного управления дом № 50 по Тукаевской улице и указать, что никакие выселения и переселения из этого дома не действительны без разрешения Президиума ВЦИК.

Выписка верна: За секретаря ВЦИК А. Енукидзе.

Верно: Ефимова.

Копия с копии верна: Сулейманов.

17 августа 1923 года

№ ГП 28/31.